



ΘΕΛΞΙΝΟΗ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ



Ο ΜΕΝΑΝΔΡΟΣ

ἡ περί νέας κωμωδίας παρ' Ἑλλήσι.

(Συνέχεια, ὄρα Φυλ. Θ'.)

B

Ὁ κατὰ τὸ σύστημα τῆς νεωτέρας κριτικῆς ἐρευνῶν τὴν ἑλληνικὴν κωμωδίαν δεῖται ἐν πρώτοις συντονωτέρας ἢ ὅσης ποιούμεθα χρῆσιν προσοχῆς περὶ τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια ἡ κωμωδία αὕτη ἀπὸ τῆς γεννήσεώς της παρουσιάζει.

Ἡ ἑλληνικὴ κωμωδία ἐξῆλθε τῶν κόλπων τῆς θρησκείας καὶ εὐθύς ἔπειτα ἔστρεψε τὰ βέλη κατὰ τῆς ἑαυτῆς μητρός. Ἦτο παιδιὰ ἐπομένῃ ἀείποτε ταῖς μᾶλλον διαπρεπέσιν ἑορταῖς τῶν θεῶν, καὶ ἐν τούτοις ἐκ πρώτης ἀφετηρίας αὐτοὺς τούτους τοὺς θεοὺς ἐνέπαιζεν ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ. Ἐν τῷ αὐτῷ θεάτρῳ, ὅπου πρὸ μικροῦ γυναῖκες ἔντρομοὶ ἀπέβαλλον τὰ ἔμβρυα εἰς τὴν θέαν τῶν Εὐμενίδων, ἕτεραι θεότητες ὑπὸ τὰς γελοιοτέρας μορφὰς παρίσταντο καὶ ἐκίνουν τοὺς θεατὰς εἰς ἄσβεστον γέλωτα. Εἰσῆγοντο εἰς τὴν σκηνὴν ὅτε μὲν ὡς αἰσχροὶ οἰνοπόται, ὅτε δὲ ὡς ἀπληστοὶ πολυφάγοι, ὡς ἀπατεῶνες ἢ βλάκες, καὶ ταῦτα ἐπὶ παρουσίᾳ λαοῦ κατ' ἐξοχὴν θεοσεβοῦς, δεισιδαίμονος, πολιτευομένου κατὰ τὰ δοκοῦντα τοῖς χρηστηρίοις, λαοῦ ἀλειφομένου εἰς πολέμους ἱεροὺς κατὰ τῶν σιλοῦντων τὰ ἱερὰ καὶ ὅσας πανταχοῦ, καθ' ὅλας τὰς πόλεις αὐτοῦ, καθιέρου

τῆ θρησκείᾳ ναοὺς μεγαλοπρεπεῖς καὶ ἀριστουργήματα καλλιτεχνικά. Καὶ αἱ θρασεῖαι αὗται παρωδίαί ἐτύγγανον ἴσως τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ Ἀρείου Πάγου, τοῦ προσάτου τούτου τῆς θρησκείας, ὅστις κατεγίνωσκε ζημίαν θανάτου κατὰ τοῦ Σωκράτους καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὡς ἀρνηθέντων ἢ ἐρμηνευσάντων λίαν τολμηρῶς τοὺς θεοὺς, τοὺς ὁποίους καταγελάστους καὶ κακῶς ἔχοντας ἐξέθετον εἰς τοῦ κοινοῦ τὰ ὄμματα οἱ ποιηταί. Τὸ φαινόμενον τοῦτο, εἰ καλῶς σκεφθῶμεν, ἀποβαίνει ἀνεξήγητον ἐφ' ὅσον ἐξετάζεται κατὰ μόνας μάτην δ' ἠθέλομεν ζητήσῃ λόγον περὶ τούτου, καταφεύγοντες εἰς τὴν ἀστασίαν καὶ τὸ ἀσυνεπὲς τοῦ λαοῦ· τοιαύτη τις ἀστασία, τοιαύτη τις ἀσυνέπεια ἤθελεν ἦσθε λίαν μεγάλη ὡς πρὸς λαὸν εὐφυῆ, διατελέσαντα ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς ἐπὶ αἰῶνας ὀλοκλήρους καὶ ὑπὸ ποικίλα πολιτεύματα, ἐν τε Σικελίᾳ καὶ ἐν Χερσονήσῳ, ἐν καιρῷ εἰρήνης ὡς καὶ ἐν καιρῷ πολέμων καὶ ἐπαναστάσεων, τῶν ἀνακαλούντων εἰς σοβαρὰς σκέψεις τὰ πνεύματα. Πᾶν ἄλλο τι τούτου αἰτίον ἐστὶν ἢ τὸ ἀσυνεπὲς καὶ ἰδιότροπον. Ποῖον τί λοιπόν; Διττὴ τις ἐργασία τοῦ νοῦ, αἰσθημά τι ὀρμέμφυτον, σκοτεινὸν μὲν καὶ ἀόριστον τὸ πρῶτον, εἶτα δὲ προφανέστερον, ὅπερ προσπαθεῖ νὰ ἐπιφέρῃ διάκρισιν τινα εἰς τοὺς μύθους, ὧν πλήθει ἡ θρησκεία, νὰ διαχωρίσῃ τοὺς ἀφορῶντας ἠθικὸν τινα σκοπὸν ἐκ τῶν μὴ ἔχόντων ἢ τῶν ἀποβαλόντων· πρῶτον σπέρμα θρησκευτικῆς κριτικῆς, διαδηλούμενον διὰ τῆς ἐμφύτου ῥοπῆς τοῦ λαοῦ καὶ τῆς προνομιούχου τόλμης τῶν ποιητῶν, πρὶν ἢ περιέλθῃ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐπιμόνων προσπαθειῶν καὶ τῆς μονίμου ἐργασίας τῆς φιλοσοφίας. Τοῦθ' ἔνεκα ἡ ἑλληνικὴ κωμωδία ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς, καὶ, ἔτι πρὸς, αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τὰ προηγηθέντα αὐτῆς καὶ προλειάναντα τὴν ὁδόν, ἔχει σημασίαν τινα, καὶ ἢ κατ' ἐπιφάνειαν ἀνεξήγητος ἐκλογή τῶν ὑποθέσεων καὶ τῶν προσώπων ἀριστα ἐρμηνεύεται. Ἡ ἑλληνικὴ κωμωδία, ὑπὸ μορφὴν εἰδικὴν καὶ δημώδη, ἀποτελεῖ τὴν ἀποκάλυψιν πνεύματός τινος ἐπικρατοῦντος τοῦ ἔθνους καὶ ὅπερ μόνον μετὰ τὸ ἐξαφανισθῆναι τὴν μυθολογίαν ὤφειλε νὰ διασκεδασθῇ. Ἄτε δὴ θρησκευτικὴ κριτικὴ, ἢ κωμωδία, ἐκ πρώτης ἀφετηρίας καὶ ὡς ἀπὸ κοινῆς συννενοήσεως, ἀσπάζεται πᾶσαν ὁμοειδῆ διαδήλωσιν, ὅθενδῆποτε ξέκπηγάζουσαν, εἴτε ἐκ τῆς φιλοσοφίας, εἴτε ἐκ τῆς τέχνης, εἴτε ἐκ τῆς ἱστορίας, καὶ βαίνει πάντοτε τῷ αὐτῷ θήματι καὶ

διέρχεται τοὺς αὐτοὺς σταθμοὺς ἐν παντὶ τῷ μεγαλείῳ τῶν νοερῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀνέπτυξεν ἡ Ἑλλάς, καὶ αἵτινες περιποιήθησαν αὐτῇ θέσιν λίαν ἐξαιρετικὴν ἐν τῇ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἱστορίᾳ.

Ἡ διττὴ αὕτη ἐργασία τοῦ νοῦ, διαστέλλοντος τὰ ὑποκείμενα τῇ ἐρευνῇ ἐκ τῶν τῇ πίστει ὑπαγομένων, διαφαίνεται ἐν ἀπάσαις ταῖς ἑλληνικαῖς παραδόσεσι, καὶ πρὸ πάντων ὅταν κατὰ προτίμησιν ἐρευνῶμεν περὶ τούτου τὰ μεγάλα συγγράμματα τῶν ἀπωτέρω ἐποχῶν· ἀφ' οὗ δ' ἐν πρώτοις ἀπεκαλύφθη ἀόριστως πως εἰς τοῦ λαοῦ τοὺς κόλπους, μεταστᾶσα ἐντεῦθεν, προσεκολλήθη εἰς τὴν ποίησιν. Ὅντως ἀποδεδειγμένον ἐστὶν ὅτι, καὶ περὶ οἱ λαοὶ ἐμπαθῶς πως ἐτέλουν τὰ τῆς λατρείας ἀσελγῶν τινων θεοτήτων, ἀλλὰ μὴν αἱ θεότητες αὗται δὲν ἐτιμῶντο ὡς οἱ λοιποὶ θεοὶ, οἱ μᾶλλον ἠθικοὶ καὶ μᾶλλον ἀγνοὶ καὶ δὲν ἠξιοῦντο ἴσου σεβασμοῦ. Οἱ θεοὶ, οἱ ἀμέσως πως εἰκονίζοντες τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς ἀναγκαίας καὶ παγκοσμίου πίστεως, ἐπὶ μακρὸν διατελοῦσιν ἀπρόσβλητοι πάντη, καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι οὗτοι μόνον πραγματικῶς ἀπαρτίζουν τὴν ἀδιαφιλονείκητον καὶ ὠμολογημένην θρησκείαν, ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ ἐρμαιά εἰσι τῶν ποιητῶν καὶ μυθολόγων. Οὕτω, ὑπὸ τὴν ἀληθῶς σεβαστὴν καὶ θρησκευτικὴν ταύτην κατηγορίαν, παρίστανται ἡμῖν ἐν πρώτοις αἱ τελεταὶ τῶν μυστηρίων, ὅσα ἀλληγορικῶς ἐδίδασκον τὰ ὑπέρτατα τῆς ἠθικῆς δόγματα. Ὁ Ζεὺς, ὅταν ἐν χρυσοῦ ζυγῷ ἔλκητὴν εἰμαρμένην τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆ συστολῇ τῶν ὀφρῶν ἐμποιῇ τρόμον τῷ σύμπαντι, ἐξεικονίζει συμβολικῶς τὴν θεῖαν πρόνοιαν καὶ τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ὑψίστου· ἄλλως τε ὑπάρχουσι τύποι θεοτήτων οὕτως ἀγνοὶ, ἐνοῦτω καλῇ ἁρμονίᾳ ἔχοντες πρὸς τὰς ἀκριβες ἐρέας ἠθικὰς ἀληθείας, ὥστε κατ' οὐδένα λόγον ἢ κριτικὴ δύναται ν' ἀφθῇ αὐτῶν καὶ ἀείποτε ἔσσονται προσβολῆς ἀνεπίδεκτοι. Τοιαύτη τις ἐστὶν ἡ Ἀθηνᾶ, ἡ θεία παρθένος—σοφία, δύναμις, ἐμπνευσις, παρθενία, εἰκὼν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀπηλλαγμένης καὶ ἀνωτέρας τῆς ὕλης, ἐν πλήρει πανοπλίᾳ ἐξεληθοῦσα τῆς τοῦ ὑψίστου διανοίας· ἰδέα κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι λαμπρὰ καὶ ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Φενελὼν, μηδὲν μεταβαλὼν καὶ μηδὲν προσθεῖς, ἐπλασε θεότητα χριστιανικὴν. Διατηροῦσα τὴν ἀγνότητα αὐτῆς, ἡ Ἀθηνᾶ ἐξεικόνιζε τὸ ἰδανικὸν τῆς ἀρχαϊκῆς ἐκεῖνης ἀρετῆς τῆς οἰκογενείας, τὴν εἰκόνα τῆς ὁποίας οἱ πάλαι λαοὶ, καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον διεφθαρμένοι, δὲν ἔπαυσαν καταγιάζοντες

καὶ τὴν ὁποίαν οἱ Ῥωμαῖοι μετεποίησαν εἰς σχολὴν ἱερατικὴν. Ἐπὶ τοῦ Παρθενῶνος ἴστατο ὡς προσωποποιήσεις τῶν ἀγνοτέρων ἀρχῶν τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς οἰκογενείας, ἅμα δὲ καὶ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος ἐπὶ τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν. Τοῖς ἀρχικοῖς τούτοις μύθοις προσθετέον παραδόσεις τινὰς, τινὰς ἱστορίας θαυμασίας, τῶν ὁποίων ἀγνοοῦμεν μὲν τὴν πηγὴν, ἀλλ' αἰτινες, καθὼς συντελεστικαὶ περὶ τὴν ἐφαρμογὴν ἐναρέτων τινῶν ἀρχῶν, ἦσαν παραδεκταὶ ὡς εὐσεβεῖς δοξασαίαι. Κατὰ τὸν Ὅμηρον, φερ' εἰπεῖν, οἱ θεοὶ, ὑπὸ τὸ σχῆμα πτωχῶν ἢ ἐξορίστων ζητούντων ἄσυλον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, περιφέροντο ἐνίοτε τὸν κόσμον, ἵνα οὕτως ἀποδείξωσι τὴν ἑαυτῶν καλοκάγαθίαν καὶ δώσωσιν ἀγαθὰ παραδείγματα. Καὶ τὰ τοιαῦτα ἐδιδάσκοντο διηνεκῶς καὶ μετ' εὐλαβείας τῷ λαῷ· οἱ μῦθοι δὲ οὗτοι καὶ πανθ' ὅσα τυχόν εἶχον ἀνάλογον τούτοις σημασίαν ἀποτελοῦσι τὸ ἀρχικὸν καὶ πῶς δὲ δογματικὸν θεμέλιον τῆς θρησκείας τῶν πάλαι. Ὁ ἀναγνούς καὶ αἰσθανόμενος τὸν Ὅμηρον οὐδαμῶς περὶ τούτου ἀμφιβάλλει. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην διαπρέπει τὸ βαθύ θρησκευτικὸν πνεῦμα ἐν πᾶσι τοῖς ποιήμασιν, ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ἐν ταῖς ἀγορεύσει πρὸ πάντων τῶν ῥητόρων, οἵτινες ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε νὰ λαλῶσι πρὸς τοῦ λαοῦ τὰ αἰσθήματα. Τίνος ἕνεκα; Διότι τὰ τοιαῦτα κατ' οὐσίαν οὐδὲν ἄλλο περιέχουσιν εἰμὴ ἀληθείας κοινωνικᾶς, παγκοσμίου καὶ αἰτινες διὰ τῶν συμβόλων, τῶν διηγημάτων καὶ τῶν μυθικῶν καλλωπισμῶν ὑποστηρίζουσι καὶ θεμελιοῦσι κατὰ βάθος τὴν ἀνθρωπίνην πίστιν. Δι' αὐτὸ δὲ τοῦτο οἱ φιλόσοφοι κατατρέχονται διηνεκῶς. Ὁ Αἰσχύλος κατηγορήθη, οὐχὶ διότι ἔθηκεν εἰς τὰ χεῖλη τοῦ Προμηθέως ὕβρεις κατὰ Διὸς, ἀλλὰ διότι, κοινοποιῶν τὰ μυστήρια, ἀνεμόχλευσε τὰς ἀποκρύφους βάσεις τῶν θρησκευτικῶν ἀρχῶν. Ὁ Εὐριπίδης ἐφοβήθη τοῦ λαοῦ τὴν καταφορὰν, οὐχὶ διότι παρήλλαξε καὶ ἐσύγχισε τὰς παραδόσεις, ἀλλὰ διότι ἐτόλμησε νὰ ἐκστομίση σπουδάζων ἀξιώματα ἐλέγχοντά πῶς πνεῦμα ἀρνησίθεον. Καὶ ὁ Σωκράτης, ὅταν κατεδικάσθη εἰς θάνατον, κατεδικάσθη λόγῳ ὅτι διέφθειρε τὴν νεολαίαν, συγχέων τὰς ἰδέας τοῦ δικαίου καὶ ἀγαθοῦ.

Οὕτω λοιπὸν λόγῳ ἠθικῷ καὶ λόγῳ κοινωνικῷ οἱ Σκεπτικοὶ ὑφίσταντο τὴν τοῦ λαοῦ δυσμένειαν· ἀλλ' ὅταν ἡ θρησκεία κατ' οὐσίαν δὲν ἐβλάπτετο, αἱ περὶ θεῶν ἀμφισβητήσεις καὶ ἐμπαιγμοὶ δὲν ἀπη-

γορευόντο. Πρὸς τοὺς θεοὺς, φερ' εἰπεῖν, ὅσοι, κατὰ τὰ ἐν ταῖς παραδόσει φερόμενα, εἶχον ἐλαττώματα καὶ πάθη ἀνθρώπινα, ἕκαστος ἐδύνατο νὰ προσενεχθῆ ἀπαραλλάκτως ὡς καὶ πρὸς πάντα ὄντινα· δῆποτε θνητόν. Ἄλλως τε τούτων πολλοί, ὡς ἐκ τοῦ ἀποδιδόμενου αὐτοῖς χαρακτῆρος, ἦσαν, φαίνεται, προωρισμένοι εἰς τὸ τὰς προσβολὰς ὑφίστασθαι καὶ ὡς εἰπεῖν ἀπετέλουν τὸ τούτων ἀρχικὸν σημεῖον, ἢ δὲ πτώσις αὐτῶν ἐπάγει τὸ πρῶτον ῥῆγμα τοῦ γενικοῦ συστήματος τῆς πολυθείας. Ὁ Ἡφαιστος, ὁ πολυμήχανος χαλκεὺς, τὸν ὅποιον ἢ ὄλως μηχανικὴ ἐργασία ἐξετέλισε μέχρι τοῦ ἐπαγγέλλεσθαι ὅ,τι θάναυσον καὶ ὅ,τι ἀγενὲς παρ' ἀνθρώποις· ἡ Ἀφροδίτη, ἡ ἄπιστος γαμετὴ καὶ προστάτις τῶν ἀθεμίτων ἐρώτων· ὁ Ἑρμῆς, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὑποπίπτει πολλάκις εἰς αἰσχροουργίας, καταλογίζεται δ' ἐν τοῖς ἑαυτοῦ προτερήμασι τὰς τοῦ ἐμπορίου ἀπάτας· ὁ Βάκχος, ὅστις πρὸς ἰδίαν ἀτυχίαν εὔρε τὴν ἄμπελον· ὁ Ἡρακλῆς, τῆς φυσικῆς ῥώμης ὁ τύπος, ὁ μέγας τερατολήτωρ οὐχ ἦττον δὲ καὶ ἀπληστος πολυφάγος — ἅπαντες οὗτοι οἱ θεοὶ, διὰ τῆς ἠδουπαθείας, τῶν χυδαίων καὶ ἀναρχικῶν αὐτῶν παθῶν, ἐξέπεσον τοῦ οὐρανοῦ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἀλλὰ καὶ τῶν τῆς πρώτης τάξεως θεῶν πολλοὶ παρίσταντο ὑπὸ διττὴν μορφήν· παράδοξοί τινες παραδόσεις ἀπέδιδον αὐτοῖς συμβάντα τοῖς ἀνθρώποις κοινά· ἐξ οὗ δὲν ἐθεωροῦντο ἀπείρατοι τῶν δεινῶν καὶ τῆς τοῦς θνητοῦς λυμαιομένης διαφθορᾶς καὶ ἐν τῷ τοιῷδε ἐξεταζόμενοι οἱ τοιοῦτοι ἀπέβαλλον τὸ τῆς θεότητος μεγαλεῖον, πᾶν ἄλλο τι ἀπέβαινον ἢ θεοὶ καὶ ὁ περὶ τούτων λόγος μετέβαλλεν ὕψος. Τούθ' ἕνεκα παρ' Ὀμήρῳ, προκειμένου περὶ θεῶν, εὔρηται διττὴ ἀλληλουχία αἰσθημάτων καὶ οὕτως εἰπεῖν διττὴ τοῦ λόγου ὑφή, διότι καὶ ἐκάστη τῶν θεοτήτων τούτων διττῶς πῶς παρίσταται δρῶσα, ὅτε μὲν ὡς προσωποποιήσεις τοῦ θεοῦ νόμου, ὅτε δὲ ὡς πρόσωπον παραδόσεώς τινος αὐθαρέτου μὲν, παραδεδεγμένης δέ.

(Ἐπεταί.)

ΥΠΟΤΥΠΩΣΙΣ

ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΥΓΛΩΤΤΙΑΣ

κατὰ τὸν Δ'. αἰῶνα,

ΥΠΟ ΤΟΥ ΓΑΛΛΟΥ ΒΙΛΛΕΜΑΙΝΟΥ.

Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ.

(Μετάφρασις Νικοδήμου Ἱεροδιακ. Κωνσταντινίδου).

Τὸ πρῶτον ὄνομα, ἕπερ παρουσιάζεται ἡμῖν ἐν τοῖς χριστιανικοῖς καταλόγοις τοῦ Δ'. αἰῶνος, ἐστὶν ὁ Ἀθανάσιος. Ὁ βίος, οἱ ἀγῶνες καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ συνετέλεσαν πρὸς αὐξήσιν τοῦ χριστιανισμοῦ μᾶλλον ἢ πᾶσα ἡ δύνομις τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ ἀνὴρ οὗτος ἐπάλασεν ἀλληλοδιαδόχως πρὸς ἐθνικοὺς, πρὸς αἵρετικοὺς, πρὸς ἐπισκόπους ζηλοτυποῦντας τὴν δόξαν αὐτοῦ, πρὸς Αὐτοκράτορας προσβεβλημένους ὑπὸ τῆς ἀκαταβλήτου αὐτοῦ παρρησίας, καὶ καθ' ὅλον τὸ θελλῶδες τοῦτο στάδιον οὐδὲ μικρὸν ἐφάνη ἡρεμήσας ἢ ἀτονήσας. Ἐν αὐτῷ φαίνεται νέος τις χαρακτήρ μὴ ἀνήκων τοῖς πρώτοις χρόνοις τοῦ χριστιανικοῦ προσηλυτισμοῦ, χαρακτήρ δηλονότι πολιτικοῦ τοσοῦτον βαθέως, ὅσον καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἦν ἀτρόμητος· διότι, κατὰ μὲν τοὺς πρώτους χρόνους, ὁ ἔνθερμος ἐκεῖνος ἐνθουσιασμὸς ἔτρεχεν εἰς προὔπαντησιν τοῦ θανάτου, ἢ ἐδέχετο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς· ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος διώκει τὸν θρίαμβον, οὐχὶ τὸ μαρτύριον· διότι εἴτε ὡς ἀρχηγὸς μερίδος, εἴτε ὡς στρατηγὸς ἔμπειρος, συναισθανόμενος ἑαυτὸν ἀναγκαῖον εἰς τοὺς οἰκείους, προκινδυνεύει πρὸς μόνην ἐπιτυχίαν, καὶ μάχεται ἵνα νικήσῃ, καὶ ἀποσύρεται ἐνίοτε ἵνα ἀναφανῇ μετὰ λάμπους θρίαμβου παγκοίνου.

Ἐκπαιδευθεὶς ἐν τῷ μέσῳ θρησκευτικῶν συζητήσεων, ἐπίσημος γενόμενος ἐξ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς νεότητος ἐν τῇ κατὰ τὴν Νίκαιαν Συνόδῳ, ἧς συνέταξε μέρος τῶν ἀποφάσεων, ἐκλεχθεὶς Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κοινῇ ψήφῳ ἐν-

θουσιῶντος λαοῦ, ἐξορισθεὶς εἰς τὰς Γαλλίας ὑπὸ Κωνσταντίνου, προγραφεὶς ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀπειληθεὶς ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος, ἀπέθανε τέλος ἐπ' ἐκείνου τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου, ἐξ οὗ πεντάκις βιαίως ἐξεβλήθη, καὶ ὄθεν ἀπῆν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη. Ἐντεῦθεν εἰκάζεται εὐκόλως, ὅτι τὰ συγγράμματα τοιοῦτου ἀνθρώπου οὐκ εἰσὶν ἔργον ἀπλῶς θεολόγου· διότι, ἐὰν πολλακίς ἀγωνίζεται περὶ τῶν ἀσαφῶν καὶ ἀκαταλήπτων δογμάτων, ὁ προφανὴς ὅμως καὶ ἀπλοῦς αὐτοῦ σκοπὸς ἢ θεμελιώσις ἐστὶ τῆς θρησκευτικῆς ἐκείνης ἐνότητος, ἣν ἡ νίκη μάλιστα τῶν Χριστιανῶν, καὶ ἡ εἰς δύο εὐρυχωροτάτας ἐπικρατείας διαίρεσις τοῦ Κράτους καθίστα ἔτι δυσκολωτέραν· σταθμίσας ὅμως εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν δύναμιν αὐτῆς, ἐπεδίωξεν ἀνευδότης τὴν τοῦ ἔργου τούτου συμπλήρωσιν.

Ὁ Ἀθανάσιος, εἰ καὶ προωρισμένος ἵνα ὑπερασπίξῃ καὶ ἐξυμνήσῃ τὴν καθάραν τοῦ Χριστιανισμοῦ διδασκαλίαν, οὐχ ἦττον ὅμως ἐπάλασε κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας, ἣτις, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, παρ' ὀλίγον ἐπεκράτησε πάλιν, διὰ τῆς δολιότητος καὶ τῆς εὐφυίας τοῦ Ἰουλιανοῦ. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τόπος τῆς γεννήσεως καὶ τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀγῶνων ἦγεν αὐτὸν εἰς τὴν συζήτησιν ταύτην· διότι ἂν καὶ πρωϊμώτατα ἡ Χριστιανικὴ πίστις ἐκ τῆς Ἰουδαίας διεδόθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἂν καὶ εἰς ἐκ τῶν Ἀποστόλων μάλιστα μετέβη ἐκ τῆς πρώτης ἐν Ἱερουσαλὴμ Συνόδου εἰς τὸν ἀρτιπαγῆ θρόνον τῆς Ἀλεξανδρείας, οὐδαμοῦ ἀλλαχοῦ ὅμως ὁ πολυθεῖσμός ἦν οὔτε τοσοῦτον ριζιμαῖος, οὔτε τοσοῦτον ἀνεξάντλητος, ὅσον ἐπὶ ταύτης τῆς γῆς τῶν Φαραῶν, ὅπου οὔτε ἡ ἀλήθεια οὔτε τὸ ψεῦδος ἐξηφανίζετο, ὅπου ἡ μυστηριώδης ἀρχαίότης τῶν μνημείων διετήρει τὴν ἀρχαιότητα τῶν δοξασιῶν, ὅπου τοσοῦτον ὑπῆρχεν ἰσχυρὰ ἡ ζωὴ, ὥστε ἐφαίνετο ὡς θεῖα τις ἀπόρροια πανταχοῦ διακεχυμένη, καὶ ὅπου ἐκ τῆς δεισιδαιμονιώδους φαντασίας τοῦ λαοῦ ἀνέβρουν ἀκαταπαύστως νέοι θεοὶ, ὡς ἐκ τῆς θερμαινομένης ἰλύος τοῦ Νείλου ἐξέρχονται πλῆθος ἑρπετῶν.

Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἐπιτεθὲν ἐπὶ τῆς Αἰγύπτου, διὰ τῆς κατακτήσεως καὶ τῶν ἀποικιῶν, οὐ μόνον οὐκ ἐξήλειψε τὴν ἀρχαίαν ζύμην τῆς εὐπιστίας, ἀλλὰ καὶ ἀνέμιξεν ἐν αὐτῇ εὐαρέστους τῇ φαντασίᾳ καὶ τῇ ποιήσει θεότητες· καὶ ὅτε ἡ λατρεία αὐτῶν ἐξησθένη ἤδη μετ' αὐτοῦ τοῦ πρὸς τὴν τέχνην ἔρωτος, ὅτε ἡ φιλοσοφία καὶ ὁ χριστιανισμὸς ἤρξαντο δυσφημεῖν τοὺς θεοὺς, οὗς τὸ ἐκείνων σῶφρον ὑπεδείκνυ διαφθοραῖς, αἱ θηριώδεις τῆς ἀρχαίας Μέμφιδος θεότητες ἔλαβον ὡς ἐκ τούτου πλείονα ἰσχὺν, καὶ ὁ Σεράπης διέμεινεν ἐπὶ πλεῖον ἢ ὁ Ἀπόλλων.

Ὁ κατὰ Ἑλλήνων, τουτέστι κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας λόγος τοῦ Ἀθανασίου, ὃν ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς θεᾶς τοῦ ἀλλοκότου τούτου πανθέου τῆς Αἰγύπτου, διακρίνεται τῶν συγγραμμάτων τῶν λοιπῶν Ἀπολογητῶν, διὰ

τὴν σοφὴν μέθοδον καὶ τὴν δεινὴν περὶ τὸ ἀναλύειν πᾶν τὸ τῶν ἐθνικῶν μύθων οἰκοδόμημα ὀξύνουσαν, καὶ τὸν προσδιορισμὸν τῆς τε ἐποχῆς καὶ τῆς ἀρχῆς ἐκάστης πλάνης· ἡ δὲ ἀείποτε καθαρὰ καὶ πιθανὴ αὕτη ἀνάλυσις ἔχει ἐνίοτε πολὺ φιλοσοφικὸν ὕψος. Καταντήσας εἰς τὸ τελευταῖον εἶδος τῆς εἰδωλολατρείας, τὴν ἀποθέωσιν τῶν ἀνθρώπων μετὰ τὴν τῶν ἀστέρων, τῶν στοιχείων καὶ πάντων σχεδὸν τῶν φυσικῶν ὄντων, «εἰς ἐκεῖνο δὲ τάχα» τραπήσονται, λέγει, καὶ μέγα φρονήσουσιν ἐπὶ τοῖς ὑπ' αὐτῶν εὐρεθεῖσι «τῷ βίῳ χρησίμοις, λέγοντες διὰ ταῦτα αὐτοὺς καὶ θεοὺς ἠγεῖσθαι, ὅτι τοῖς ἀνθρώποις χρησιμοὶ γεγόνασι. Ζεὺς μὲν γὰρ λέγεται πλαστικὴν τέχνην ἐσχέκηναι, Ποσειδῶν δὲ τὴν τοῦ κυβερνήτου, καὶ Ἥφαιστος μὲν χαλκευτικὴν, Ἀθηναῖα δὲ τὴν ὑφαντικὴν, καὶ Ἀπόλλων μὲν τὴν μουσικὴν, Ἄρτεμις δὲ τὴν κυνηγητικὴν· καὶ Ἥρα στολισμὸν, Δήμητρα γεωργίαν, καὶ ἄλλοι ἄλλας, ὡς οἱ ἰστοροῦντες περὶ αὐτῶν ἐξηγήσαντο. Ἀλλὰ ταύτας καὶ καὶ τὰς τοιαύτας ἐπιστήμας, οὐκ αὐτοῖς μόνοις ἔδει τοὺς ἀνθρώπους ἀναθεῖναι, ἀλλὰ τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει, εἰς ἣν ἀτενίζοντες ἄνθρωποι, καὶ τὰς τέχνας ἐφευρίσκουσι· τὴν γὰρ τέχνην καὶ οἱ πολλοὶ λέγουσι φύσεως αὐτὴν εἶναι μίμημα. Εἰ τοίνυν ἐπιστήμονες, περὶ ἧς ἐσπούδασαν τέχνας γεγόνασιν, οὐ διὰ τοῦτο καὶ θεοὺς αὐτοὺς νομίζουσιν ἀνάγκη, ἀλλὰ μόνον ἀνθρώπους· οὐ γὰρ ἐξ αὐτῶν αἱ τέχναι, ἀλλ' ἐν ταύταις καὶ αὐτοὶ τὴν φύσιν ἐμιμήσαντο. ὄντες γὰρ ἄνθρωποι κατὰ φύσιν δεκτικοὶ ἐπιστήμης, κατὰ τὸν περὶ αὐτῶν τεθέντα ὄρον, οὐδὲν θαυμαστὸν, εἰ τῇ ἀνθρωπίνῃ διανοίᾳ, καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἀποβλέποντες, καὶ ταύτης ἐπιστήμην λαβόντες, τὰς τέχνας ἐπενόησαν.» (Λογ. κατὰ Ἑλλήν. Τομ. Α'. σελ. 19).

Καθ' ὃν καιρὸν δὲ ὁ χριστιανὸς φιλόσοφος στερεῖ τὴν εἰδωλολατρειάν τῆς καλλιτέρας αὐτῆς ἀφορμῆς, μαραίνει ταυτοχρόνως τὴν χειροτέραν τῶν ἀποθεώσεων· ἐκείνην δηλονότι, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος καθιέρου τὰ ἐλαττώματα αὐτοῦ, ἀναφέρων ταῦτα εἰς τοὺς θεοὺς· διότι κατὰ τῆς διαφθορᾶς ταύτης ἀντιτάττει ὁ Ἀθανάσιος τὰς ὑψηλὰς περὶ ἐνότητος τοῦ ὑψίστου θεοῦ καὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ιδέας. «Οὐ γὰρ ἡ ψυχὴ, λέγει, ἔστιν ἡ ἀποθνήσκουσα, ἀλλὰ διὰ τὴν ταύτης ἀναχώρησιν ἀποθνήσκει τὸ σῶμα. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὕτη ἀπὸ τοῦ σώματος ἐκινεῖτο, ἀκόλουθον ἦν ἀναχωροῦντος τοῦ κινούντος ἀποθνήσκειν αὐτὴν, εἰ δὲ ἡ ψυχὴ κινεῖ καὶ τὸ σῶμα, ἀνάγκη μᾶλλον αὐτὴν ἑαυτὴν κινεῖν ἑαυτῇ δὲ κινουμένη, ἐξ ἀνάγκης καὶ μετὰ τὸν τοῦ σώματος θάνατον ζῆ· ἡ γὰρ κίνησις τῆς ψυχῆς οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἡ ζῶν αὐτῆς· ὥσπερ ἀμείλει καὶ τὸ σῶμα τότε ζῆν λέγομεν, ὅτε κινεῖται. καὶ τότε θάνατον αὐτοῦ εἶναι, ὅτε τῆς κινήσεως παύεται. Τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἐν σώματι καθάπαξ ἐνεργείας αὐτῆς φα-

νερώτερον ἂν τις ἴδοι. Εἰ γὰρ καὶ ὅτε τὸ σῶμα ἐπιβέβηκε καὶ συνδέεται πούτῳ, οὐ κατὰ τὴν τοῦ σώματος σμικρότητα συστέλλεται καὶ συμμετρεῖται, ἀλλὰ πολλάκις ἐπὶ κλίνης τούτου κειμένου καὶ μὴ κινουμένου, ἄλλ' ὡς ἐν θανάτῳ κοιμωμένου, αὕτη κατὰ τὴν ἑαυτῆς δύναμιν γρηγορεῖ καὶ ὑπερεκβαίνει τὴν τοῦ σώματος φύσιν, καὶ ὥσπερ ἀποδημοῦσα τούτου, κινουμένη ἐν τῷ σώματι, τὰ ὑπὲρ γῆν φαντάζεται καὶ θεωρεῖ, πολλάκις δὲ καὶ τοῖς ἔξω τῶν γῆνιων σωμάτων ἀγίοις καὶ ἀγγέλοις συναντᾷ, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικνεῖται τῇ τοῦ νοῦ θάρρουσα καθαρότητι, πῶς οὐχὶ μᾶλλον, καὶ πολλῷ πλέον, ἀπολυθεῖσα τοῦ σώματος, ὅτε ὁ συνδήσας αὐτὴν βούλεται θεὸς, φανερωτέραν ἔξει τὴν τῆς ἀθανασίας γνῶσιν; εἰ γὰρ καὶ συνδεθεῖσα σώματι τὴν ἐκτὸς τοῦ σώματος ζῶν ἔζη, πολλῷ πλέον καὶ μετὰ θάνατον τοῦ σώματος ζήσεται, καὶ οὐ παύσεται τοῦ ζῆν διὰ τὸν οὐτως αὐτὴν ποιήσαντα θεόν, διὰ τοῦ ἑαυτοῦ Λόγου, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἀθάνατα καὶ αἰώνια λογίζεται καὶ φρονεῖ, ὥσπερ καὶ ἀθάνατός ἐστι· καὶ ὥσπερ τοῦ σώματος θνητοῦ τυγχάνοντος, κτηνὰ καὶ αἰ τούτου θεωροῦσιν αἰσθήσεις, οὕτως ἀθάνατα θεωροῦσαν καὶ λογιζομένην τὴν ψυχὴν, ἀνάγκη καὶ αὐτὴν ἀθάνατον εἶναι, καὶ αἰεὶ ζῆν· καὶ γὰρ περὶ τῆς ἀθανασίας ἔννοια καὶ θεωρία οὐδέποτε αὐτὴν ἀφίασι, κινουμένη ἐν αὐτῇ, καὶ ὥσπερ ἔκκαυμα ἐν αὐτῇ γιγνόμεναι πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἀθανασίας.» (Ἐνθα ἀνωτ: σελ. 35).

Αἱ οὐχ ἦττον ἐν τῇ φιλοσοφικῇ τῆς Ἀλεξανδρείας Σχολῇ ἢ ἐν τῇ χριστιανικῇ αὐτῇ Σχολῇ συνήθεις ὑψηλαὶ αὗται θεωρίαι ὑπῆρξαν ἀναμφιβόλως τὸ πρῶτον αὐτοῦ βῆμα πρὸς τὸ δόγμα, οὐτινος ἐδείχθη ὁ ἀκριβέστατος ἐρμηνευτῆς, καὶ εἰς οὐδὲν ἂν ἐλογίζετο ταύτας, εἰμὴ ὠδήγουν αὐτὸν ἐντελῶς πρὸς τὸ σύμβολον τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου· διὰ τοῦτο ἐκ τοῦ κατὰ τῶν Ἑλλήνων λόγου, τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τῆς περὶ τὰ κοινωνικὰ καὶ τὴν λογικὴν εὐαισθησίας, μεταβαίνει ἀμέσως εἰς τὰ βάθη τῆς θεολογίας, καὶ εἰς τὴν παντελεῖα καταδίκην καὶ ἐξόντωσιν τῆς διαλεκτικῆς τοῦ Ἀρείου.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ μέγα ἔργον, ὅπερ κατωρθώθη ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ καθιερώθη ὑπὸ εἰκοσαετοῦς διωγμοῦ, καὶ ὑπὲρ τούτου ἠγωνίσθη πρὸς πάντας τοὺς ἀρχηγούς τοῦ κράτους, ἀπὸ τοῦ Κωνσταντινίου μέχρι τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀπὸ τοῦ ἐνθέρμου ὑπερασπιστοῦ τῆς Ἐκκλησίας, μέχρι τοῦ μυστικοῦ αὐτῆς πολεμίου, καὶ διὰ τοῦτο ἐγένετο οὐ μόνον δραστηριώτατος κηδεμὼν καὶ ἐξάγγελος τῆς πίστεως καὶ τῆς λατρείας, ἀλλὰ καὶ τολμηρότατος πρόδρομος τῆς θρησκευτικῆς ἐκείνης πολιτικῆς, ἧτις ἐκυβέρνησε τὸν κόσμον κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἡ Ῥώμη κατατάττουσα εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγίων Γρηγόριον τὸν Ζ'. εἶπεν ὅτι «ἀπὸ τοῦ χρόνου τῶν ἀποστόλων οὐχ ὑπῆρξεν ἰσχυρότερος τούτου ὑπερασπιστῆς τῆς Ἐκκλησίας».

Ἐάν ὅμως ἐν τῷ διαστήματι τῶν χιλίων τούτων ἐτῶν, ἅτινα διαχωρίζουσι τὰς δύο ταύτας ἀξιομνημονεύτους ἐποχάς, ἔμελλεν ἵνα ἀναφέρῃ ἄνθρωπον ἀνήκοντα τῷ τε ἀρχαίῳ καὶ τῷ νέῳ κόσμῳ, ἀνακαλέσαντα τὸν ἐνθουσιασμόν τοῦ ἀρτιγενοῦς χριστιανισμοῦ, καὶ προκαταδείξαντα τὴν ἰσχὺν τοῦ ἐφήβου, πρῶτον πολίτην τῆς χριστιανικῆς πόλεως, νομοθέτην, ἥρωα, ἄγιον, οὐκ ἠδύνατο εὐρεῖν ὄνομα μείζον ἢ τὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ φυγάδος τῆς Ἀλεξανδρείας, — τοῦ Ἑλληνοῦ Ἀθανασίου.

Ὁ ἀσκητικὸς βίος, ἡ ὀξύναια, ἡ σταθερὰ γνώμη, ἡ ἐπαγωγὸς καὶ θελκτικὴ πειθὴ καὶ οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι αὐτοῦ συνεκέντρωσαν ἰδίως ἐν τῇ ὑψηλῇ μεταφυσικῇ τοῦ χριστιανισμοῦ τὴν θεϊότητα τῆς πίστεως· ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο ἦν ὁ χριστιανισμὸς ὁλόκληρος, καὶ τὸ θερησκευτικὸν μέλλον τοῦ κόσμου.

Αἱ πολυπληεῖς καὶ ἀλλόκοτοι αἵρέσεις, αἵτινες παρήχθησαν ἐν τοῖς πρώτοις τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνοις ὑπὸ τῆς ὑπερχειλίσεως τοῦ Ἀσιατικοῦ πνεύματος, ἤρξαντο ἀφανίζεσθαι, ἀλλὰ νέα τις αἵρεσις μεθοδοκωτέρα, ἀπλουστέρα, ἐπιτηδειότερα ἵνα καταστῇ γενικὴ, ἀνεφαίνετο—ἡ διδασκαλία τοῦ Ἀρείου, ἣτις ἐξ αὐτῆς τῆς γεννήσεως ἦν περικεκαλυμμένη ὑπὸ σχολαστικῶν λεπτολογιῶν, ἣτις ὅμως ὑπέκρυπτεν ἐν ἑαυτῇ τὸν καθαρὸν θεῖσμον, καὶ περ ἀρνούμενη αὐτόν.

Εἰ πρὸ ἐνὸς αἰῶνος ἡ αἵρεσις αὕτη κατέσειε τὸν πολυθεῖσμον, χορηγοῦσα τῇ καταπολεμῶσιν αὐτὸν φιλοσοφίᾳ τὴν μορφὴν καὶ τὴν ἰσχὺν λατρείας τινος, εἴπως ἠδύνατο οὕτω συντελέσαι αὕτη πρὸς τὴν ταχεῖαν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ διευκολύναι τὸ κράτος αὐτοῦ· καθ' ὃν καιρὸν ὅμως ἀνεφάνη, ἐξήλειψε τὸν διακριτικὸν χαρακτῆρα τῆς νέας θρησκείας, καταστρέφουσα τὴν νίκην αὐτῆς, διότι ἐπανεφέρε καὶ κατέπαπτεν αὐτήν, οὕτως εἶπεῖν, εἰς δοξασίαν τινα μᾶλλον ἢ ἥττον συγκεχυμένην καὶ ἀόριστον, ἣν ἠσπάζοντο καὶ αὐτοὶ οἱ μὴ ὄντες χριστιανοί.

Ἐντεῦθεν εὐκολώτερον κατανοεῖ τις τοὺς πρὸς τὸν ἀρειανισμὸν ἀντιταχθέντας θαυμαστοὺς ἀγῶνας, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις εἴπερ τις καὶ ἄλλος κατέβαλε τὴν νέαν ταύτην ἰσχὺν, τὴν προστατευθεῖσαν πολλάκις ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων.

Ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀρείου οὐδὲν διεσώθη μέχρις ἡμῶν, διότι οἱ νικηταὶ ἐξήλειψαν τὰ μνημεῖα τοῦ ἀντιπάλου αὐτῶν· ὁ θεμελιωτῆς ὅμως αἵρέσεως τοσοῦτον περιβοήτου, ὁ ἄνθρωπος, ὅστις καίπερ τοσάκις ἀναθεματισθεὶς, ἠδυνήθη ὅμως νὰ συστήσῃ ὑπὲρ ἑαυτοῦ φατρίαν οὐκ εὐάριθμον ἐν τῷ λαῷ, ἐν τοῖς ἐπισκόποις, ἐν τῇ αὐλῇ τῶν Ἡγεμόνων, καὶ ὅστις διήρσε τὸν χριστιανισμὸν ἐν αὐτῷ αὐτοῦ τῷ θριάμβῳ, ἦν ἀναμφιβόλως περιβεβλημένος ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, τὰ δυνάμενα ἀναδειξάι μέγαν τινα

αἵρεσιάρχην. Πρὸ πάντων ὅμως συνετέλεσεν εἰς τοῦτο τὸ μυστικὸν συναίσθημα τῶν Αὐτοκρατόρων, ὅπερ ἤρξατο καθιστᾶν εἰς αὐτοὺς ἐπίφοβον τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν φιλοδοξίαν τοῦ ὀρθοδόξου ἱερατείου· καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἠσθάνθη πρὶν ἢ ἀποθάνῃ οἴους δεσπότης κατέστησεν ἐφ' ἑαυτοῦ. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖος, ἥττον ἰσχυρὸς καὶ ἥττον ἐξησφαλισμένος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς Ἀνατολῆς, ἐφοβεῖτο ἔτι μᾶλλον τὴν κηδεμονεῖαν ταύτην. Οἱ ἐπὶ ἀρειανισμῷ κατηγορούμενοι ἐπίσκοποι, οἱ κατὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ Σύνοδον νικηθέντες ἐδείκνυον περισσοτέραν περιποίησιν πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἐξουσίαν, ζητοῦντες, ἵνα ὑποστηριχθῶσιν ὑπ' αὐτῆς ἐναντίον τῶν ὀρθοδόξων καὶ ὑπερισχυάντων κατ' αὐτῶν ἐπισκόπων, καὶ ὁ Κωνσταντῖνος εὐηρεστεῖτο ὑπερασπίζεσθαι τοὺς Ἀρειανούς μᾶλλον, ἢ ὑπακούειν τοῖς ὀρθοδόξοις.

Ὁ Ἀθανάσιος ἔκτοτε ἦν ἐκτεθειμένος ἵνα ἀγωνίζηται κατὰ τοῦ φθόνου καὶ τῶν συκοφαντιῶν, ὅσας συνήθως ἐμπνέει τὸ πνεῦμα τῆς αἵρέσεως· διότι οὐ μόνον ἐπὶ πλάνῃ ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι κατηγορήθη καὶ ἠλίκοις ἐγκλήμασι! πορνεία, φόνος, μαγεία! ἀλλ' ἠθωώθη μετὰ θριάμβου ἐν τῇ κατὰ Τύρον συνελθούσῃ συνόδῳ, μηδὲ ἔλαττωθείσης τῆς ἀξίας αὐτοῦ, διότι κατηγορήθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Τρίβεριν. Ἀποκατασταθεὶς δὲ πάλιν ἐπὶ τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ καὶ πρώτου διαδόχου τοῦ Κωνσταντίνου, ἐξωρίσθη ἐκ νέου ὑπὸ τοῦ Κωνσταντῖου. Ὁ Κωνσταντῖος διένειμε τὸ βασίλειον μετὰ τοῦ τρίτου αὐτοῦ ἀδελφοῦ, ὅστις ἦν φίλος τῶν ὀρθοδόξων, ὡς ἐκεῖνος ἦν τῶν ἀρειανῶν· ἀλλ' εὐθὺς μετὰ τὴν διανομὴν ταύτην, οἱ ὑπὸ τῶν ἀντιποιοιμένων τὴν ἀρχὴν τῶν υἱῶν τοῦ Κωνσταντίνου διεγερθέντες ἐμφύλιοι πόλεμοι, ἀνέμιξαν τὰ τῆς πολιτικῆς φατρίας συμφέροντα πρὸς τὰ τῆς αἵρέσεως. Ὁ Ἀυκράτωρ τῆς Δύσεως φονεύεται ὑπὸ τοῦ Μαγνεντίου, ὅστις ἀνηγορεύθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ Αὐτοκράτωρ· ὁ Κωνσταντῖος ἐκδικεῖ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καταστρέφει τὸν Μαγνέντιον, ἀπειλοῦντα ὅτι ἐφορμήσει καὶ κατὰ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ γίνεται μόνος κύριος ὅλου τοῦ κράτους. Εὐθὺς καὶ οἱ ἀρειανοὶ καὶ οἱ ὀρθόδοξοι κατηγορήσαν ἀλλήλους ὡς βοηθήσαντας τὸν ἀντίζηλον αὐτοῦ.

Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἀρειανοὶ διέβαλον τὸν Ἀθανάσιον, ὃν ἡ ἐπὶ τοῦ πνεύματος τῶν λαῶν ἐπιρροὴ αὐτοῦ καθίστα ἰκανῶς ὑποπτον καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα, καὶ κατηγοροῦν αὐτόν, ὡς πάλαι συκοφαντήσαντα τὸν Κωνσταντῖνον πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ ὡς γράψαντα τῷ Μαγνεντίῳ, ὅπως δωρήσεται αὐτῷ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Αἰγύπτου. Πρὸς ταῖς μεγάλας ταύταις κατηγορίας προσετέθη, συμφώνως τῷ πνεύματι τοῦ χρόνου ἐκείνου, καὶ ἐγκλημά τι ὅλως θεολογικόν, κατηγορήθη δηλ. ὁ Ἀθανάσιος ὡς συναθροίσας τοὺς πιστοὺς εἰς Ἐκκλησίαν μὴ πῶ καθιερωθεῖσαν.

Καταδικασθεὶς δὲ ἐν Ἀντιοχείᾳ ὑπὸ συνόδου συγκροτηθείσης ἐξ ἀρειανῶν ἐπισκόπων, ἀθωωθείς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ὑπὸ συνόδου ὀρθοδόξων ἐπισκόπων, καὶ ἐν Ῥώμῃ ὑπὸ συνόδου, ἐν ἣ προήδρευεν ὁ Πάπας, καὶ ἐν Σαρδικῇ ὑπὸ συνόδου ἐπισκόπων ἀνατολικῶν τε καὶ δυτικῶν, προσεβλήθη τελευταῖον ὑπὸ συνόδου γενομένης ἐν Μεδιολάνοις, ἐν ἣ παρῆσαν καὶ αὐλικοὶ ἀρειανοὶ, καὶ διετάχθη ὑπὸ τοῦ διοικητοῦ τῆς Αἰγύπτου, ἵνα ἐγκαταλίπη τὸν θρόνον αὐτοῦ. Ἐν ᾧ δὲ ἐβράδυνε καὶ ἀπέστειλεν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἀπολογίας, ἐστάλη εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν στρατὸς, ἵνα ἀποσπάσῃ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον ἐκ μέσου τοῦ λαοῦ αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Ἀθανάσιος διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ τῆς προνοίας αὐτοῦ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς δυστυχεῖς δαψιλοῦς ἐπιχορηγίας, κατέστη ὁ εὐεργέτης τῆς Ἀλεξανδρείας. Ἀκούσωμεν δὲ αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἀθανάσιον διηγούμενον τὴν βίαν, ἣν ὑπέστη, ἵνα κατανοήσωμεν εὐκόλως, μεθ' οἷας ἐπιτηδειότητος ὁ ἀτρόμητος ἀρχιερεὺς καθίστατο δημοτικῶς.

«Νῦξ μὲν γὰρ ἤδη ἦν, λέγει, καὶ τοῦ λαοῦ τινες ἐπαννύχιζον, προσδοκω-
 » μένης συνάξεως· ὁ δὲ στρατηλάτης Συριανὸς ἐξαίφνης ἐπέστη μετὰ στρα-
 » τιωτῶν πλεῖον πεντακισχιλίων, ἐχόντων ὄπλα, καὶ ζῖψη γυμνά, καὶ τόξα,
 » καὶ βέλη, καὶ ῥόπαλα, καθὰ καὶ πρότερον εἴρηται· καὶ τὴν μὲν ἐκκλησίαν
 » αὐτὸς περιεκύκλωσε, στήσας τοὺς στρατιώτας σύνεγγυς, ὡς μὴ δύνασθαι
 » τινὰς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐξελθόντας παρελθεῖν αὐτούς· ἐγὼ δὲ ἄλογον
 » ἠγούμενος ἐν τῷ αὐτῷ συγχύσει καταλείψαι τοὺς λαοὺς, καὶ μὴ μᾶλλον
 » προκινδυνεύειν αὐτῶν, καθισθεὶς ἐπὶ τοῦ θρόνου, προέτρεπον τὸν μὲν διά-
 » κωνον ἀναγινώσκειν ψαλμὸν, τοὺς δὲ λαοὺς ὑπακούειν, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα
 » τὸ ἔλεος αὐτοῦ, καὶ πάντας οὕτως ἀναχωρεῖν καὶ εἰς τοὺς οἴκους ἀπιέναι·
 » ἀλλὰ τοῦ στρατηλάτου βία λοιπὸν ἐπεισελθόντος, καὶ τῶν στρατιωτῶν
 » περιλαβόντων τὸ ἱερατεῖον ἕνεκα τοῦ συλλαβεῖν ἡμᾶς, οἱ μὲν εὐεθέντες
 » ἐκεῖ κληρικοὶ, καὶ οἱ ἀπὸ τῶν λαῶν ἐβόων, ἠξίουσαν ἀναχωρεῖν ἤδη καὶ ἡμᾶς.
 » Ἐγὼ δὲ μᾶλλον ἀντέλεγον, μὴ πρότερον ἀναχωρήσειν, εἰμὴ πάντες καθ'
 » ἕκαστον ὑπεξέλθειν. Ἀναστὰς γοῦν καὶ προστάξας εὐχὴν, οὕτως ἀντηξίουσαν
 » ἀπιέναι τοὺς πάντας, βέλτιον εἶναι λέγων ἐμὲ κινδυνεύειν, ἢ βλαβῆναι
 » τινὰς ἐξ ὑμῶν. Ἐξελθόντων τοίνυν τῶν πλείστων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπα-
 » κολουθούντων, οἱ σὺν ἡμῖν ἐκεῖ ὄντες Μοναχοὶ καὶ τινες τῶν κληρικῶν
 » ἀνελθόντες εἴλκυσαν ἡμᾶς, καὶ οὕτως, ἐπὶ μάρτυρι τῇ ἀληθείᾳ, τῶν στρα-
 » τιωτῶν, τῶν μὲν περιεστηκότων τὸ ἱερατεῖον, τῶν δὲ περιερχομένων τὴν
 » ἐκκλησίαν, διήλθομεν, τοῦ Κυρίου ὀδηγοῦντος, καὶ αὐτοῦ φυλάττοντος,
 » λαθόντες αὐτοὺς ἀνεχωρήσαμεν, δοξάζοντες μεγάλως αὐτὸν τὸ θεόν, ὅτι
 » μῆτε προδεδώκαμεν τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ προπέψαντες αὐτοὺς διασωθῆναι
 » καὶ διαφυγεῖν τὰς χεῖρας τῶν ζητούντων ἠδυνήθημεν.» (Ἀπολογ: πρὸς τὸν
 Αὐτοκρ: Κωνσταντίνου ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ φυγῆς. Τομ: Α'. σελ: 716.

Ὁὕτω δὲ προγεγραμμένος καὶ φυγὰς ὁ Ἀθανάσιος πέμπει πρὸς τὸν Αὐ-
 τοκράτορα ἀπολογίαν, δι' ἧς ὑπερασπίζει ἑαυτὸν μετὰ τῆς αὐτῆς ἀταρα-
 χίας καὶ ἀκαταπτώτου γενναιοῦτος ὡς εἰ εὐρίσκετο ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ κα-
 θέδρᾳ τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπαναλαμβάνων καὶ ἀνασκευάζων ἐν αὐτῇ τὰς
 τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ κατηγορίας, ὡς εἰ προὔκειτο εἰσέτι, ἵνα ἀποδείξῃ τὴν
 ἑαυτοῦ ἀθωότητα· τὸ κάλλιστον δὲ χωρίον αὐτῆς ἐστὶν ἡ ἀπάντησις
 πρὸς τὴν κατηγορίαν, ὅτι ἔγραψε πρὸς τὸν Μαγνέντιον. «Ὅπως μὲν γὰρ,
 » λέγει, ἡ περὶ τοῦ μακαρίτου σου ἀδελφοῦ πρόφασις ἦν πιθανὴ τοῖς συκοφάν-
 » ταις, ὅτι τε κατηξιούμεθα βλέπειν αὐτὸν καὶ περὶ ἡμῶν ἠξίου γὰρ γράφειν
 » πρὸς τὴν σὴν ἀδελφικὴν διάθεσιν· καὶ παρόντας μὲν ἐτίμα πολλάκις, καὶ
 » ἀπόντας δὲ μετεπέμπετο· τὸν δὲ διάβολον Μαγνέντιον, μάρτυς ὁ Κύριος
 » καὶ μάρτυς ὁ χριστὸς αὐτοῦ, οὔτε γινώσκω, οὔτε ὄλωσ ἠπιστάμην αὐτόν.
 » Ποία τοίνυν συνήθεια τῷ μὴ γινωσκομένῳ πρὸς τὸν μὴ γινώσκοντα; ποία
 » με πρόφασις εἴλκε γράψαι τῷ τοιούτῳ; ποῖον προοίμιον τῆς ἐπιστολῆς
 » ἔτασσον γράφων αὐτῷ; Ὅτι τὸν τιμῶντα με, οὐ τῶν εὐεργετημάτων οὐκ
 » ἂν ποτε ἐπιλαθοίμην, τοῦτον φονεύσας καλῶς ἐποίησας; καὶ ἀποδέχομαί
 » σε, τοὺς γνωρίμους ἡμῶν χριστιανούς καὶ πιστωτάτους ἄνδρας ἀνελόντας;
 » καὶ ἀποδέχομαί σε, σφάζαντα τοὺς ἐν Ῥώμῃ γνησίως ἡμᾶς ὑποδεξαμέ-
 » νους; » (Ἀπολ: πρὸς τὸν Αὐτοκρ: Κωνστ: Τομ: Α'. σελ: 677) καὶ
 ταυτοχρόνως ὁ εὐγλωττος ἐπίσκοπος ἐπιφέρει ἀπείρους ἀποδείξεις, γεγονότα,
 πιθανότητας, τὰ πάντα ἀποδεικνύοντα τὴν συκοφαντίαν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ·
 καὶ οὐ μόνον οὐ δισφορεῖ ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ καὶ ταῖς δυστυχίαις αὐτοῦ, ἀλλὰ
 καὶ δέεται τοῦ θεοῦ, ἵνα φωτίσῃ τὴν καρδίαν τοῦ Κωνσταντίου.

Ἄλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἔμεινε ἀκαμπτος, καὶ ὁ διωγμὸς ἐπῆλθε καὶ κατὰ
 τῶν φίλων καὶ ὁπαδῶν τοῦ Ἀθανασίου, καὶ τοῦ λαοῦ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ
 μετὰ μανίας, ἧτις ὑπεμίμησε τὴν αἱματηρὰν ἐποχὴν τῶν μαρτύρων. Ἐπὶ
 βῆ ἔτη, τουτέστιν ἐφ' ὄλον τὸ ὑπόλοιπον τῆς βασιλείας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ
 Κωνσταντίου, ὁ Ἀθανάσιος περιεπλανᾶτο ἀπὸ ἐρήμου εἰς ἐρημον, κατατρε-
 χόμενος παρὰ πόδας ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων. Αἱ ἐκτεταμέναι
 ἄβατοι καὶ ἄχλοι ἐρημίαι τῆς ἀνω Αἰγύπτου, αἱ νῆσοι ἐκεῖναι τοῦ γρα-
 γίτου, οὗτινος αἱ πυραμίδες κρατοῦσι τὸ πλημμυροῦν ῥεῦμα τοῦ Νείλου, τὰ
 ἐρείπια ἐκεῖνα τῶν πόλεων, τὰ μυστηριώδη ἐκεῖνα μνημεῖα, ἅπερ ἤδη ἐκα-
 λούντο ἀρχαιότητες, ἐνίοτε δὲ καὶ αἱ νέαι τότε καὶ πολυπληθεῖς πόλεις,
 ὧν ἐν τῇ πληθῷ δύναται τις κρυβῆναι ἀσφαλέστερον ἢ ἐν ταῖς ἐρήμοις, καὶ
 πᾶν τὸ ἐν Αἰγύπτῳ ὑπῆρξεν ἄλλεπαλλήλως εἰς ἄσυλον διὰ τὸν φυγάδα Πα-
 τριάρχην· ἀλλὰ πρὸ πάντων ἀπείρητο εἰς τὰ μοναστήρια καὶ ἀσκητήρια
 τῆς Θεβαΐδος, ὧν περὶ ἡ ἐνεψύχου τοὺς ἀγῶνας, ἡ συνεμερίζετο τὰς ἀσκή-
 σεις, μεταβαίνων ἀπὸ ἀθροίσματός τινος κοινοβιατῶν, καὶ τοῦ θηρόβου εὐ-

δαίμονες τινος ὁάσεως, εἰς τὰ ἐξίλαστικά ἀγωνίσματα τῶν μοναζόντων ἐπὶ τῆς ἀνύδρου ἄμμου, πανταχοῦ κυβερνῶν τὰς ψυχὰς, καὶ πολλάκις καταγινόμενος ἵνα θεραπεύῃ τὰς δυσπιστίας καὶ κατασιγάξῃ τὰς διαιρέσεις, αἵτινες ἐγεννῶντο ἐν τῷ μονήρει βίῳ, ὡς ἐγεννῶντο ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ διεγείροντο ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἐν τοῖς ἀσκητηρίοις. (α). Ἐντεῦθεν ἐνεθάρρουν ἐπισκόπους τινὰς τῆς Αἰγύπτου, ζηλοῦντας ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἀπέστειλε πρὸς τὴν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίαν γράμματα ἀποστολικά, ἐντεῦθεν ἀπεκρίνετο σοφῶς πρὸς τοὺς αἰρετικούς, ἐντεῦθεν ἀνεθεμάτιζε τοὺς διώκτας. Τὰ συγγράμματα αὐτοῦ, ἀντιγραφέντα ὑπὸ χειρῶν πιστῶν, διεδόθησαν ἐν ἀκαρεῖ, ὡς ποτε τὰ τοῦ Ὀριγένους, εἰς ὅλας τὰς χριστιανικὰς τῆς Ἀνατολῆς κοινότητας, ὥστε, καίτοι περιορισμένος ἐντὸς τοῦ κελίου αὐτοῦ, ἦν ὁμοῦς ὁ ἀόρατος Πατριάρχης τῆς Αἰγύπτου, κρυπτόμενος καὶ ὑπερασπιζόμενος ὑπὸ τῆς ἐνθουσιώδους καὶ ἀφῶνου στρατιᾶς τῆς ἐρήμου.

Ὁ θάνατος τοῦ Κωνσταντίνου καὶ ὁ ἐφήμερος θρίαμβος τοῦ πολυθεϊσμοῦ ἀνέβαλον μόνον τὴν προγραφὴν τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ Ἰουλιανὸς, ἀνεξίθηρσκείαν κατ' ἀρχὰς ἐπιδεικνύμενος, μετεπέμψατο πάντας τοὺς ὑπὸ τῆς φατρίας τῶν Ἀρειανῶν ἐξορισθέντας ἐπισκόπους. Ἡ ἐπιστροφή δὲ τοῦ Ἀθανασίου ἐγένετο ἐν Αἰγύπτῳ ὑπόθεσις τοιαύτης πανηγύρεως, οἷα οὐδέποτε ἐφάνη ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει, ἀφ' οὔτου ἐξέλιπον οἱ ἀρχαῖοι θρίαμβοι. (β) Λαὸς ἄπειρος μετὰ σπουδῆς ἐξερχόμενος ἐξω τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ

(α) αὐτοῖς (τοῖς Μοναχοῖς) ὁμιλήσας ὁ Μέγας, ὡσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων μεσίτης καὶ διαλλάκτης ἦν, τὸν εἰρηνοποίησαντα τῷ αἵματι τὰ διεστῶτα μιμούμενος, οὕτω καὶ τὸν εἰρηνικὸν βίον τῷ κοινωνικῷ καταλλάττει· δεικνύς ὅτι ἔστι καὶ ἱερωσύνη φιλόσοφος, καὶ φιλοσοφία δεομένη μυσταγωγίας. Οὕτω γὰρ ἀμφοτέρα συνηρμόσατο καὶ εἰς ἓν ἤγαγε, καὶ πρᾶξιν ἡσύχιον καὶ ἡσυχίαν ἔμπρακτον, ὥστε πείσαι τὸ μονάζειν ἐν τῇ εὐσταθίᾳ μᾶλλον, ἢ τῇ τοῦ σώματος ἀναχωρήσει χαρακτηρίζεσθαι. Διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων ἀρετῆ κρατοῦντες, τῆς ἐκείνου διανοίας πλέον ἠττῶντο, ἢ ὅσον ἐκράτουσαν τῶν ἄλλων· καὶ ὀλίγα πρὸς ἱερωσύνης τελείωσιν συνεισφέροντες, πλείω πρὸς φιλοσοφίας συντέλειαν ἀντελάμβανον· καὶ τοῦτο ἦν νόμος αὐτοῖς, ὅτι ἐκεῖνῳ ἐδόκει, καὶ τοῦτο ἀπώμοτον πάλιν, ὃ μὴ ἐδόκει, καὶ πλάκες Μωσέως αὐτοῖς τὰ ἐκείνου δόγματα, καὶ πλεῖον τὸ σέβας ἢ παρὰ ἀνθρώπων τοῖς ἀγίοις ὀφείλεται.» (Γρηγόρ. Θεολογ. Ἐπιτάφ. εἰς τὸν Μ. Ἀθαν.)

(β) » Ἐπάνεισι μὲν ἐκ τῆς καλῆς ἐκδημίας ὁ ἀθλητής· οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνου διὰ τὴν Τριάδα καὶ μετὰ τῆς Τριάδος φυγὴν. Οὕτω δὲ ἀσμένως προσπίπτει τοῖς ἐν τῇ πόλει, καὶ μικροῦ τῇ Αἰγύπτῳ πάσῃ παντα-

ἔχθαι τοῦ Νεῖλου πλήρεις θεατῶν, καὶ ποταμὸς ἀροτριούμενος ὑπὸ μυρίων ἀκατίων, καὶ θάλασσα ἐρ ἰκανῆς ἐκτάσεως φωτιζομένη ὑπὸ τῶν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν πύργων τοῦ Μουσείου διαλαμπόντων φώτων, ταῦτα ἦσαν αἱ ἐλάχιστα τῶν τιμῶν, δι' ὧν ἐτίμα τὸν Ἀθανάσιον ἢ πατρίδα αὐτοῦ· διότι ἐθαυμάζετο ὑπὸ τοῦ λαοῦ ὡς ἅγιος, ὡς μέγας ἀνὴρ, ὡς ὑπερασπιστὴς τῆς ἐν Νικαίᾳ πίστεως. Τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀντεστάθμιζε τὴν μετὰ τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀναγεννωμένην εἰδωλολατρείαν, ὥστε ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐκπλαγεὶς ὑπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ Ἀθανασίου, καὶ πεποτιῶς ὅτι ἔβλεπεν ἐν αὐτῷ τὸν προορισμὸν τοῦ χριστιανισμοῦ, ἔσπευσεν ἵνα ἐξοστρακίσῃ αὐτὸν αὐθις ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας.

χόθεν εἰς ταῦτο συνδραμούσῃ καὶ ἀπ' ἄκρου παντός, ἔν' οἱ μὲν φωνῆς Ἀθανασίου μόνης, οἱ δὲ τοῦ εἵδους ἐμφορηθῶσιν, οἱ δὲ, ὃ περὶ τῶν Ἀποστόλων ἠκούσαμεν, τῇ σικῆ γοῦν ἀγιασθῶσι μόνῃ, καὶ τῷ καινῷ τύπῳ τοῦ σώματος· ὥστε πολλῶν πολλάκις καὶ πολλοῖς ἤδη γεγεννημένων ἐκ τοῦ παντός χρόνου τιμῶν τε καὶ ἀπαντήσεων, οὐκ ἄρχουσι μόνον δημοσίοις καὶ ἱερεῦσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν οἰκείων τοῖς ἐπιφανεστάτοις, μηδεμίαν ταύτης μνημονεύεσθαι πολυανθρωποτέραν καὶ λαμπροτέραν. Ἐν δὲ εἶναι ταύτη μόνον παραβαλεῖν αὐτὸν Ἀθανάσιον, καὶ τὴν αὐτῷ προτέραν συντεθεῖσαν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ ταύτης εἰσόδῳ τιμῆν, ἡνίκα ἐκ τῆς αὐτῆς καὶ ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπανήει φυγῆς τοσοῦτον ἦν παρὰ πᾶσι τοῦ ἀνδρὸς τούτου τὸ σέβας, καὶ τοσαύτη τῆς μνημονουμένης εἰσόδου νῦν ἢ κατάπληξις! Κατὰ γὰρ γένη, καὶ ἡλικίας, καὶ τέχνας διαιρεθέντες· φιλοῦσι γὰρ μάλιστα ἢ πόλις αὕτη οὕτω διασκευάζεσθαι, ὅταν τινι πλέκωσι τιμῆν δημοσίαν· πῶς ἂν παραστήσαιμι τῷ λόγῳ τὸ μέγα ἐκεῖνο θαῦμα! Ποιητοῦ δὲ ἦν ἄρα καὶ τὸν Νεῖλον εἰπεῖν τὸν χρυσοφόρον ὄντως καὶ εὐσταχυν, ἔμπαλιν ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν χαίρου βέροντα, ἡμερησίαν ὁδὸν, οἶμαι, καὶ περαιτέρω. Δότε μοι μικρὸν ἔτι ἐντροφήσαι τῷ διηγήματι· ἐκεῖσε γὰρ εἶμι, καὶ οὐδὲ ἀπαχθῆναι τὸν λόγον τῆς τελετῆς ἐκείνης ῥάδιον. Πῶλος μὲν ἦγεν αὐτόν κλάδοι δὲ αὐτὸν ὑποδέχονται, καὶ στρώσεις ἱματίων πολυανθῶν καὶ ποικίλων προῤῥιπτομένων καὶ ὑποῤῥιπτομένων καὶ οἱ βοῶντες καὶ οἱ χορεύοντες, πλὴν ὅσον οὐ παιδῶν ὄμιλος μόνον τὸ εὐφημοῦν, ἀλλὰ καὶ πᾶσα γλῶσσα σύμφωνος καὶ ἀντίθετος νικᾶν ἀλλήλους ἐπειγομένων. Ἐῷ γὰρ λέγειν κρότους πανδημους, καὶ μύρων ἐκχύσεις, καὶ παννυχίδας, καὶ πᾶσαν φωτὶ καταστραπτωμένην τὴν πόλιν, καὶ δημοσίους ἐστιάσεις καὶ οἰκιδίας, καὶ ὅσους αἱ πόλεις τὸ φαιδρὸν ἐπισημαίνουσιν, ἃ τότε μεθ' ὑπερβολῆς ἐκεῖνῳ καὶ παρὰ τὸ εἶδος ἐχαρίζετο· οὕτω τὴν ἑαυτοῦ πόλιν ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος, καὶ μετὰ τοιαύτης καταλαμβάνει τῆς πανηγύρεως.» (Γρηγόρ. Θεολογ. Ἐνθα ἀνωτέρω.)

Τὰ διατάγματα τοῦ Ἡγεμόνος πνέουσι μῖσος καὶ ἀνησυχίαν· καὶ ἀγανακτῶν διὰ τὴν τόλμην τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καλουμένου ἔχθρου τῶν θεῶν. «Ὁ ἄσεβης, λέγει, καὶ θαπτίσαι ἐτόλμησεν, ἐμοῦ βασιλεύοντος, γυναῖκας ἑλληνίδας ἐκ τῶν ἐπιφανῶν», καὶ διατάττει ἵνα ἐξορισθῇ ὁ Ἀθανάσιος, οὐ μόνον ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἀλλὰ καὶ ἐκ πάσης τῆς Αἰγύπτου· ἀλλ' ὁ Πατριάρχης, ὀλίγον διαμείνας ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἐπανέρχεται καὶ κρύπτεται ἐν αὐτῇ τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, ὑπὸ τὴν σιωπὴν καὶ τὸ σέβας ὄλου τοῦ λαοῦ, προαιρουμένου ἵνα συμπάθῃ μετ' αὐτοῦ· ὥστε ἡ δοκιμασία αὕτη ὑπῆρξε βραχεῖα καὶ ἀνίσχυρος, ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἰουλιανοῦ αὐτοῦ ἐν τῷ κόσμῳ διατριβή· καὶ ἐν ᾧ ἤλπιζε καὶ προσέβλεπεν ἡ Ἐκκλησία ἅπασα τὸν θάνατον τοῦ Ἀθανασίου, ἐξ ἐναντίας ἐκεῖνος ἀνεφάνη νικητὴς καὶ τιμώμενος εἰς ἄκρον ὑπὸ τοῦ ὀλίγον βασιλεύσαντος νέου Αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ.

Ἄλλ' ἀπέκειτο τῷ Ἀθανασίῳ, ἵνα ὑποστῇ καὶ ἕτερον προσέτι διωγμὸν ὑπὸ τοῦ ζηλωτοῦ τοῦ ἀρειανισμοῦ Οὐάλεντος· διότι ἐξωρίσθη πάλιν καὶ διετέλεσε κρυπτόμενος ἐπὶ μῆνας τινὰς παρὰ τὰς πύλας τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ τάφῳ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ· ἀλλ' ἀπέκειτο ἐπίσης, ἵνα ἐκπληρωθῶσι καὶ αἱ εὐχαὶ τοῦ λαοῦ, ἵνα ἀποδοθῇ πάλιν τῷ λαῷ αὐτοῦ, ὅστις ὑπερεφίλει αὐτὸν, καὶ ὅστις ἐθεώρει ἀδύνατον τὸ νὰ καταβληθῇ ἢ εἰδωλολατρεία καὶ θριαμβεύση ὁ χριστιανισμὸς, ἀπόντος τοῦ Ἀθανασίου. Ὅθεν ἐπανῆλθεν ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ αὐτοῦ θρόνου, καὶ διαμείνας τοῦ λοιποῦ ἀνώτερος παντὸς διωγμοῦ καὶ ὑπερασπίσεως τῶν Αὐτοκρατόρων, ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ, μετὰ τασούτους διωγμοὺς, ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ.

[Ἐπεταί.]

ΣΩΦΡΩΝΙΣΜΟΣ.

ΔΙΗΓΗΜΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ.

Ὁ τολμῶν νὰ λαλῇ περὶ τῶν Ἑλλήνων δεῖται πλειότερας ἢ ὅσης κέκτημαι ἐγὼ γνώσεως τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων. Ὅθεν ἐγὼ ἀρκοῦμαι θαυμάζων τὰ συγγράμματα αὐτῶν, ἅτινα μ' ὄλα ταῦτα δὲν ἀνέγνων ἐν πρωτοτύπῳ. Ἡ Ἰλιάς καὶ μάλιστα ἡ Ὀδύσσεια μὲ ἐνθουσιάζουσι. Δακρύω ὡσάκισ ἀναγνώσω τὴν τοῦ Ὀδυσσεῦς καὶ Εὐμαίου σκηνὴν, τὴν τοῦ πιστοῦ Εὐρυκλέους, ἢ τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ βασιλέως τῆς Ἰθάκης καὶ τῆς Πηνελόπτης. Πόσον ἐγνώριζε τὴν φύσιν ὁ ἀνὴρ ὅστις δὲν ἀπηξίωσε τῆς ἐποποιίας τὸν ἀγαθὸν Ἄργον, τὸν γηραιὸν ἐκεῖνον κῆνα, τὸν ὁποῖον κατελίμπανον τηκόμενον ἐπὶ τῆς πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ἀνακτόρων κοπρίας τῶν ἵππων, καὶ ὅστις περιχαρῆς ἀπέθνησκε ἐπαναβλέπων τὸν κύριόν του!

Τὰ τῶν νεωτέρων διηγήματα καθυστεροῦν πολὺ καὶ τὸ ἐπόμενον, δυστυχῶς, τοιοῦτόν ἐστιν.

Ὁ Σωφρόνυμος εἶδε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἐν Θήβαις· ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἔλκων τὸ γένος ἐκ παλαιᾶς τῆς Κορίνθου οἰκογενείας, μεταναστὰς, ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Βοιωτίας· ἐκεῖ δ' ἀπεβίωσεν αὐτὸς καὶ μετ' αὐτὸν ἐντὸς βραχέως ἢ σύζυγος· ὥστε ὁ Σωφρόνυμος, τὸ δωδέκατον ἔτος ἄγων, εὐρέθη ὄλως ἔρημος ἐν τῷ κόσμῳ, ὄρφανὸς μητρὸς τε καὶ πατρὸς, ἐστερημένος περιουσίας καὶ τὸ χεῖριστον ἄνευ προστασίας.

Οὐδὲν ἐξ ὧσων ἀπέβαλεν ἐπεθύμει τοσοῦτον ὅσον τοὺς γονεῖς. Καθεκάστην τὸ δυστυχῆς παραγενόμενον ἐθρήνει ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτῶν καὶ εἶτα ἐπανήρ-χετο τρώγων τὸν ἄρτον, τὸν ὁποῖον λόγῳ ἐλεημοσύνης ἐλάμβανε παρὰ τινος ἱερέως τῆς Ἀθηναῶν.

Μιᾷ τῶν ἡμερῶν τὸ ὄρφανὸν ἀπεπλανήθη εἰς τὴν πόλιν καὶ κατὰ τύχην εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ περιφήμου Πραξιτέλους. Βλέπον περὶ ἑαυτὸ τσαυτὰ ἀριστουργήματα, κυριεύεται ὑπὸ ἐνθουσιασμοῦ—παρατηρεῖ, θαυμάζει καὶ τέλος, ἀποτεινόμενον πρὸς τὸν Πραξιτέλην μετὰ θάρρους καὶ χάριτος ὄλως παιδικῆς:

—Πάτερ μου, λέγει, δὸς καὶ εἰς ἐμὲ μίαν σμίλην καὶ δίδαξέ με νὰ γίνω καθὼς σὺ ἄνθρωπος ὀνομαστός.

Ὁ Πραξιτέλης, ἰδὼν τὸ καλὸν παιδίον καὶ θαυμάσας τὰ σπινθηροβολοῦντα ὄμματά του, ἐναγκαλίζεται αὐτὸ τρυφερῶς καὶ ἀποκρίνεται.

—Ναί, τέκνον, γίνουμι διδάσκαλός σου, μένε πλησίον μου καὶ ἐλπίζω, ἂν δὲν ὑπερτερήσης, θέλεις τοῦλάχιστον ἐξισωθῆ τῷ Πραξιτέλῃ.

Ὁ Σωφρώνυμος, εὐτυχῶν καὶ εὐγνωμονῶν, δὲν ἀπεχώρησε πλέον τοῦ ἐργαστηρίου καὶ ἐντὸς βραχέως ἐφάνη ἀναπτυσσομένη παρ' αὐτῷ ἡ περὶ τὴν τέχνην ἄμετρος δεξιότης, δι' ἧς τινος ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν, οὕτως ὥστε, τὸ δέκατον ὄγδον ἔτος ἄγων, κατεσκευάζε ἀγάλματα δυνάμενα νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἔργα τοῦ διδασκάλου αὐτοῦ.

Δυστυχῶς ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ Πραξιτέλης ἀπεβίωσε καὶ διὰ διαθήκης ἐκληροδότησε τῷ ἀγαπητῷ μαθητῇ ἱκανὴν ποσότητα χρημάτων. Ὁ Σωφρώνυμος ἦτον ἀπαραμύθητος καὶ ἐπειδὴ ἡ περαιτέρω ἐν Θήβαις διαμονὴ κατέστη αὐτῷ μισητῇ, κατέλειψε τὴν πατρίδα καὶ ἐξώδευσε τὸ τοῦ εὐεργέτου κληροδότημα περιφερόμενος τὴν Ἑλλάδα.

Πανταχοῦ ὅπουδήποτε καὶ εὐρίσκετο ἐφλέγετο ὑπὸ τοῦ ἔρωτος τοῦ καλοῦ καὶ τούτου ἔνεκεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ μαθάνειν, νηπιόθεν δεσπόζουσα αὐτοῦ, ἐκάστοτε διεμόρφου τὸν νέον ἐπὶ μᾶλλον. Ἀπὸ παντὸς καλλιτεχνικοῦ ἀριστουργήματος ὠφελούμενος, καὶ τὸν χαρακτήρα καὶ τὸ πνεῦμα καλλύνων ἕως ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ ἀρέσκειν, σὺν τῷ πλούτῳ τῶν γνώσεων ἀποκτῶν τὴν μετριοφροσύνην, ἔχων πάντοτε κατὰ νοῦν ὅσα ἐνελείπετο καὶ οὐδέποτε τὰ κεκτημένα, ὁ Σωφρώνυμος, ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιν ἑτῶν, κατέστη ὁ μᾶλλον ἀξιέραστος καὶ μᾶλλον ἔμπειρος τῶν ἀνθρώπων.

Ἀποφασίσας νὰ ἐγκατασταθῆ εἰς τινὰ πόλιν μεγάλην, ἐξέλεξε τὴν Μίλητον, ἀποικίαν ἐλληνικὴν, εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰωνίας κειμένην. Ἐκεῖ ἠγόρασε μικρὸν οἶκον καὶ μάρμαρα ἀρκετὰ καὶ λαξεύων ἀγάλματα ἀπέζη.

Ἡ ὑπόληψις ἐνίστε βραδέως παρακολουθεῖ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ τῷ Σωφρώνυμῳ δὲν συνέβη οὕτω· διότι τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐξετιμῆθησαν, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου δὲν ἤκούε τις εἰμὴ τὴν περὶ τὴν τέχνην ἱκανότητά του φημιζομένην. Ὁ νέος Θεβαῖος, ἀντὶ τοῦ νὰ τυφλωθῆ, ὡς συνήθως συμβαίνει, ἐκ τῆς μέθης τῶν ἐγκωμίων, ἀπεναντίας ἐδιπλασίασε τὰς προσπάθειάς ὅπως ἀναδειχθῆ τῶν ἐπαίνων ἀντάξιός. Ἐν ἡσυχίᾳ καὶ μονήρῃ διάγῳν βίον, τὴν μὲν ἡμέραν καθιέρου εἰς τὴν ἐργασίαν, τὸ δ' ἑσπέρας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ῥαψωδιῶν τοῦ Ὀμήρου ἡ ἐπωφελῆς αὐτῇ τέρψις ἀνεπτέρου τὴν φαντασίαν καὶ ἀνεζωπύρου τὴν καρδίαν αὐτοῦ, παρέχουσα ἀφθονον πηγὴν εἰς τὸν γόνιμον νοῦν του. Χαίρων μὲν διὰ τὴν προλαβοῦσαν, παρσκευασμένος δὲ διὰ τὴν ἐπιουσαν, χυχαρίσκει τοὺς θεοὺς καὶ παρεδίδετο εἰς τοῦ ὕπνου τὰς ἀγκάλας· ἀλλ' ἡ εὐτυχία αὐτῇ δὲν διήρκεσεν ἐπὶ μακρόν. Ὁ δυνάμενος νὰ διαταράξῃ τὴν γαλήνην τῆς ἀρετῆς ἀφῆρσε τῇ Σωφρώνυμῳ τὴν ἡσυχίαν, διότι Χαρίτην,

ἡ τοῦ Ἀρισταίου, ἀνωτάτου ἄρχοντος τῆς Μιλήτου, θυγάτηρ, ἤλθε ποτε μετὰ τοῦ πατρὸς ἐπισκεπτομένη τὸ ἐργαστήριον τοῦ νέου Θεβαίου.

Ἡ Χαρίτη ὑπεεῖχε τὸ κάλλος πάσας τὰς ὠραίας νεάνιδας τῆς Ἰωνίας, καὶ εἶχε τὴν καρδίαν ὠραιότεραν τοῦ προσώπου· ὁ πατὴρ αὐτῆς Ἀρισταῖος, τῶν Μιλησίων ὁ πλουσιώτερος, καθιερώθη ὅλως εἰς τὴν τῆς θυγατρὸς ἀνατροφὴν, δὲν κατέβαλε δὲ κόπους πολλοὺς ὅπως καταστήσῃ αὐτῇ ἐραστὴν τὴν ἀρετὴν, ἐν ᾧ ἄλλως τε οἱ ἀφθονοὶ αὐτοῦ θησαυροὶ συνημιλλῶντο αὐξάνοντες τῆς νέας τὰς ἐξαισίας χάριτας. Ἡ Χαρίτη, ἐκκαίδεκαετῆς καὶ προικισμένη μὲ νοῦν ὀξύν, καρδίαν τρυφερὰν καὶ μορφὴν θελκτικὴν, ἐσκέπτετο ὡς ὁ Πλάτων καὶ ἐφαλλεν ὡς ὁ Ὀρφεύς.

Ὁ Σωφρώνυμος ἰδὼν αὐτὴν, ἠσθάνθη ταραχὴν τινὰ ἀγνωστον αὐτῇ τῶς — ἔκλινε πρὸς τὰ κάτω τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐψάλλισεν. Ὁ Ἀρισταῖος, ἐκλαβὼν ἀντὶ σεβασμοῦ τὴν ταραχὴν, ἐνεθάβρυνε τὸν νέον, λαλῶν αὐτῷ μετὰ πολ-
λῆς τῆς εὐπροσηγορίας.

— Δεῖξον ἡμῖν, εἶπε, τὸ ὠραιότερον ἄγλμά σου· ὁ κόσμος ἐκθειάζει τὴν ἱκανότητά σου.

— Φεῦ! εἶπεν ὁ Σωφρώνυμος, ἔχω λαξεύσας τῆς Ἀφροδίτης τὸ ἄγαλμα, περὶ τοῦ ὁποίου μέχρι σήμερον ἤμην εὐχαριστημένος, ἀλλ' ἤδη ἐνοῶ ὅτι πρέπει νὰ κατασκευάσω ἐκ νέου ἄλλο.

Ταῦτα δὲ λέγων, ἀφῆρει τῆς Ἀφροδίτης τοῦ τὸ κάλυμμα καὶ ἔρριπτε κρύφα δειλὸν βλέμμα ἐπὶ τῆς Χαρίτης. Ἐνόησεν ἡ νέα τοῦ λόγου τούτου τὸ πνεῦμα καὶ, προσποιουμένη ὅτι παρατηρεῖ τὸ ἄγαλμα, διανοεῖτο τὸν γλύπτην.

Ὁ Ἀρισταῖος, θαυμάσας τοῦ Σωφρώνυμου τὰ ἔργα, ἐξῆλθε τοῦ ἐργαστηρίου, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐπανεῖθῃ ἡ δὲ Χαρίτη, ἀναχωροῦσα, ἐχαίρετισε τὸν γλύπτην χάριεν μειδιῶσα· πρῶτον ἤδη, ταύτης ἀπελθοῦσης, ἔγνω ὁ δυστυχῆς Σωφρώνυμος τὴν παντελῆ ἀπομόνωσίν του.

Τὸ ἑσπέρας, ἀφείς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Ὀμήρου, διανοεῖτο τὴν Χαρίτην. Τὴν ἐπιουσαν, ἀντὶ ἐργασίας, διέτρξε τὸν πόλιν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ἐπανιδεῖν τὴν Χαρίτην — καὶ ἐπέτυχε μὲν, ἀλλ' ἔκτοτε πᾶσαν ἀπέβαλεν ἡσυχίαν, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐνασχοληθῆ. Ἀτελῆ ἔμενον τὰ ἀγάλματα εἰς τὸ βᾶθος τοῦ ἐργαστηρίου. Ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἄρτεμις, ὁ Ζεὺς ἦσαν μηδενικὰ πλέον διὰ τὸν Σωφρώνυμον. Τὴν Χαρίτην καὶ πάντοτε τὴν Χαρίτην ἔχων ἐν νῷ καὶ καρδίᾳ, διῆγε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ εἰς ἵπποδρόμια, εἰς δημοσίας ἀγυῖας, εἰς περιπάτους. Μὴ βλέπων αὐτὴν, ἐσκέπτετο περὶ αὐτῆς, βλέπων δὲ αὐτὴν κατεγίνετο ἐπινοῶν τρόπους τοῦ νὰ τὴν ἐπανιδῇ.

Ἐπὶ τέλους διὰ τῆς ὑπολήψεως, τῆς σταθερότητος καὶ τῆς ἐπιτηδειότητος αὐτοῦ, εὔρεν εἴσοδον εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀρισταίου. Συνδιελέχθη μετὰ τῆς Χαρίτης — καὶ ἔκτοτε ὁ ἔρως αὐτοῦ ἀπέβη θερμότερος, ἀλλὰ δὲν ἐτόλμα νὰ

ἐξηγηθῆ—πῶς ἦτο δυνατόν, γλύπτῃς αὐτὸς, ἀνευπεριουσίας, ἄμοιρος κλέους πατρογονικοῦ, πῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀποβλέψῃ πρὸς τὴν πρώτην οἰκογένειαν τῆς πόλεως! Τὰ πάντα μέχρι περιφιλαιτίας ἀπέτρπον αὐτὸν νὰ λαλήσῃ. Ἡ Χαρίτη εἶχε τοσαῦτα πλοῦτη ὥστε δὲν ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰσπένητα τὸ θεωρεῖν αὐτὴν ὡραίαν. Ὁ Σωφρώνυμος ἐγνώριζε τὰ πάντα ἦτο πεπεισμένος ὅτι ὁ ἀφανισμὸς τοῦ εἶπετο εὐθὺς μετὰ τὴν ἐξήγησιν—ἀλλ' οὐχ' ἦττον ἦτο ἐπάναγκες τὸ ἀποθανεῖν ἢ τὸ ἐξηγηθῆναι. Ἐπέστειλε πρὸς τὴν Χαρίτην ἢ δὲ ἐπιστολὴ αὐτοῦ, πλήρης τρυφερότητος, ταπεινότητος καὶ εὐλαθείας, ἐνεπιστεύθη εἰς ὑπηρετήν τινα τοῦ Ἀρισταίου, πρὸς ἃν, λόγῳ ἀμοιβῆς, ὁ Σωφρώνυμος ἔδωκε πᾶν ὅ,τι ἐκέρδιεν ἐργαζόμενος· ὁ ἄπιστος ὑπηρετῆς, ἀντὶ τοῦ ἐγχειρίσαι τὴν ἐπιστολὴν τῇ νεάνιδι, δραμῶν παρέδωκεν αὐτὴν τῷ πατρὶ.

Ὁ γέρον Ἀρισταῖος, παροργισθεὶς ἐπὶ τῇ αὐθαδεῖα, κατεχράσθη πρῶτον ἤδη τῆς ἐξουσίας, τὴν ὁποίαν ἡ δημοσία θέσις τῷ ἐχορήγει, καθότι πλάσας κατηγορήσεν ἐπὶ ἐγκλήματι καὶ κατεμήνυσεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν βουλὴν τὸν Σωφρώνυμον καὶ ἐνεργήσας ἐξώρισεν αὐτὸν τῆς πόλεως.

Ὁ ἀτυχὴς Σωφρώνυμος, ἐν προσδοκίᾳ τῆς ἀπαντήσεως τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ, λαμβάνει τὴν διαταγὴν τοῦ νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Μιλήτου.

Μὴ ἀμφιβάλλων ὅτι ἡ Χαρίτη αὐτὴ, θεωροῦσα ἑαυτὴν προσβεβλημένην, ἐζήτησε κατεπειγόντως τοιαύτην δίκην τοῦ πταισματος, — Ταῦτα μοὶ ἤρμοζαν, ἀνέκραξεν· ἀλλὰ καὶ οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων δὲν μεταμελοῦμαι. Ὡ θεοί, δότε αὐτῇ πᾶσαν εὐτυχίαν καὶ ῥίψατε ἐπ' ἐμοῦ τὰ δεινὰ πάντα, ὅσα δύνανται ποτε νὰ διαταράξωσι τὴν γαλήνην τῶν ἡμερῶν τῆς.

Καὶ κατέβη περίλυπος εἰς τὸν λεμένα καὶ ἐπεβιβάσθη εἰς τι πλοιάριον κρητικὸν, χωρὶς ποσῶς νὰ γογγύσῃ κατὰ τῶν δικαστῶν, καταχρωμένων τῆς αὐστηρότητος τοῦ νόμου.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀρισταῖος θεώρησε πρέπον νὰ διατηρήσῃ ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς Χαρίτης τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τῆς τοῦ Σωφρώνυμου ἐξουρίας· ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἐπίστευσε τὰ λόγια τοῦ πατρὸς, διότι προηγουμένως ἀνέγνω ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ Θεβαίου ὅ,τι ἴσως δὲν ἤθελε τολμήσῃ ν' ἀναγνώσῃ ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ—ἔχυσε τινὰ δάκρυα εἰς τὴν μνήμην τοῦ νέου, ὅστις ἐδυστύχησε διότι ἤρασθη αὐτῆς, ἀλλὰ καθὼ νεωτάτη ἐλησμόνησε αὐτὸν ἐντὸς βραχυτάτου, ὁ δὲ Ἀρισταῖος, καθησυχάσας, δὲν διανοεῖτο εἰμὴ τίνι νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα, ὅταν αἴφνης ἔκτακτόν τι συμβᾶν διέχυσε τὴν ἀθυμίαν ἐν Μιλήτῳ.

Πειραταὶ, ἐλθόντες ἐκ Λήμνου, ἐπέπεσον αἰφνηδῶς κατὰ συνοικίας τινος τῆς πόλεως καὶ πρὶν ἢ οἱ πολῖται, ὀπλισθέντες, δράμωσι πρὸς καταδίωξιν

αὐτῶν, ἐσύλησαν οἱ βάρβαροι τὸν ναὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἔφυγον ἀφελόντες καὶ αὐτὸ τῆς Θεᾶς τὸ ἄγαλμα. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἦτο τῆς Μιλήτου τὸ παλλάδιον καὶ συνείγετο σὺν αὐτῷ τῶν Μιλησίων ἡ τύχη.

Ὁ λαὸς, τεταραγμένος εἰς ἄκρον, ἀποστέλλει πρέσβεις εἰς Δελφοὺς ἵνα ἐρωτήσῃ τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀπόλλωνος· ἡ Πυθία χρηστηριάζει ὅτι ἡ Μιλήτος τότε μόνον ἐκασφάλιζεται ὅταν νέον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ὡραῖον ὡς ἡ Θεὸς, ἀντικαταστήσῃ τὸ συληθέν.

Οἱ Μιλήσιοι κηρύττουσι παραχρῆμα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὅτι ἡ ὡραιότερα παρθένος τῆς Μιλήτου καὶ τέσσαρα τάλαντα χρυσοῦ προτίθενται ὡς ἄθλον τῷ ἐκπληρώσοντι τὸν χρησμὸν τοῦ Ἀπόλλωνος. Πολλοὶ διάσῃμοι τεχνίται ἔρχονται φέροντες μεθ' ἑαυτῶν τὰ ἀριστουργήματά των, ἅτινα ἐκτίθενται δημοσίᾳ· αἱ ἀρχαί, ὁ λαὸς σύμπας θαυμάζουσιν—ἀλλὰ τὸ βραβεύθην ἄγαλμα, ἰδρυόμενον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἀνατρέπεται ὑπὸ δυνάμεως ὑπερφυσικῆς. Οἱ Μιλήσιοι ἀηληπισμένοι ποθοῦσι τότε τὸν Σωφρώνυμον καὶ κραυγάζοντες καὶ ἀλαλάζοντες βιάζουσι τὰς ἀρχάς νὰ ἐρευνήσωσι περὶ τοῦ γλύπτου.

Ὁ Ἀρισταῖος αὐτὸς ζητεῖ ἐξ ἀνάγκης πληροφορίας περὶ τοῦ κρητικοῦ πλοίου, ἐφ' οὗ ἀπέπλευσεν ἐπιβάς ὁ ἀτυχὴς ἐξόριστος. Ἐκαστος ἀνατρέχει νοερῶς εἰς τὴν ἐποχὴν, εἰς τὴν ἡμέραν. Ἀποστέλλουσιν ἐρευνῶντες μέχρι Κρήτης καὶ μανθάνουσιν ὅτι τὸ πλοῖον ἐκείνο αὐτανδρον ἐναυάγησε περὶ τὴν Νάξον.

Περίλυποι οἱ Μιλήσιοι γογγύζουσι κατὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν, ὡς ὀλιγοροῦντος καὶ μὴ ἀγρυπνοῦντος περὶ τοῦ τόπου, ἐξ οὗ καὶ οἱ βάρβαροι ἐπέδραμον καὶ ὁ ἀδίκως ἐξορισθεὶς Σωφρώνυμος ἀπέθανεν. Ὁ λαὸς μετ' ὀλίγον ἐξανίσταται στασιάζων, τρέχει εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ Ἀρισταίου, περιζωννύει καὶ παραβιάζει τὸν οἶκον αὐτοῦ. Τὰ δάκρυα, οἱ θρήνοι, αἱ δεήσεις τῆς Χαρίτης δὲν σώζουσι τὸν πατέρα· ὁ Ἀρισταῖος συλλαμβάνεται καὶ ἀλυσόδετος ἀπάγεται εἰς τὴν εἰρκτὴν, ὅπου, κατὰ τὸν δόξαντα τῷ λαῷ, ὄφειλε νὰ διαμένημεχριστοῦ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης ἀντικατασταθῆ.

Ἡ Χαρίτη ἀηληπισμένη ἀποφασίζει ν' ἀπέλθῃ εἰς Ἀθήνας, εἰς Κόρινθον, εἰς Θήβας, ζητοῦσα τὸν δυνάμενον νὰ σώσῃ τὸν πατέρα αὐτῆς. Προνοεῖ ἐν πρώτοις νὰ καταστήσῃ αὐτῷ ἦττον βαρὺ τὸ δεσμοκτήριον καὶ πρὸς τοῦτο ἐκλέγει τὸν μᾶλλον πιστὸν τῶν ὑπηρετῶν τοῦ οἴκου· ἀπαλλαγεῖσα δὲ τῆς μερίμνης ταύτης, συσκευάζει πλοῖον, καὶ ἀπέρχεται.

Αἱ πρῶται ἡμέραι τοῦ πλοῦ ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, διότι οἱ ἄνεμοι ἐφαίνοντο εὐνοοῦντες τὴν Χαρίτην. Αἴφνης τρικυμία φοβερὰ παρεκτρέπει τῆς ὁδοῦ τὸ πλοῖον καὶ ἀναγκάζει τὸν κυβερνήτην νὰ στρέψῃ τὸν αἶακα πρὸς τινὰ κώληπον ἄγνωστον αὐτῷ τῶς.

Μικρὸν μετὰ τὴν καταγωγὴν τοῦ πλοίου εἰς τὸν κόλπον παύει ἡ τρικυμία, ὁ ἥλιος ἀναφαίνεται καὶ ἡ Χαρίτη, γοητευμένη ἐκ τοῦ καλοῦ καιροῦ, ἐξέρχεται εἰς τὴν ξηρὰν ἵνα λάβῃ ἀναψυχὴν ἐκ τοῦ καμάτου τοῦ θαλασσοπορεῖν. Ἐπὶ τῆς παραλίας λοιπὸν, ἐκεῖ, ἐπὶ κλίνης χλοαζούσης ἀναπαύεται εἰς τοῦ ὕπνου τὰς ἀγκάλας καὶ πρὸς στιγμὴν λησμονεῖ τὰ θάσανα· ὁ ὕπνος οὗτος δὲν διήρκεσε πολὺ—ἡ Χαρίτη ἐξεγείρεται, βλέπουσα δὲ τοὺς δούλους εἰσέτι κοιμωμένους, δὲν θέλει νὰ ταραξῆ τὴν ἡσυχίαν των. Πλήρης μελαγχολίας καὶ κατηφῆς περιτρέχει τὸ παραλίον, ἐπιθυμοῦσα νὰ γνωρίσῃ τοὺς ἀκατοικήτους ἐκείνους τόπους καὶ πηδᾷ ὡς ἔλαφος ἐλαφρὰ ἐπὶ τῶν βράχων, οἵτινες περιζώννουν προφυλάττοντες τὴν νῆσον ἐκ τῆς τῶν κυμάτων λύσσης· εὐρίσκεται τελευταῖον εἰς τὴν εἰσοδὸν ἡδονικῆς κοιλάδος διχαζομένης ὑπὸ δύο μικρῶν βυάκων καὶ καταφύτου ἐκ δένδρων καρποφόρων· δὲν χωρεῖ καὶ διασταυροῦσα τὰς χεῖρας ἵσταται παρατηροῦσα μετὰ προσοχῆς τὸ ὄρατον ἐκεῖνο θέαμα.

[Ἔπειτα.]

ΣΥΜΜΙΚΤΑ.

ΒΟΡΕΙΟΝ ΑΚΡΩΤΗΡΙΟΝ.

Τὴν ἐσχατιὰν ταύτην τῆς γῆς (α) σχηματίζουνσι τρεῖς καὶ τέσσαρες βράχοι ὀξεῖς, κάθετοι καὶ διεβρώγυτες· ἔχουσι σχῆμα καταπληκτικὸν καὶ παράδοξον καὶ φωτιζόμενοι ὑπὸ τοῦ ὑπερβορείου ἡλίου τοῦ μεσονυκτίου ὁμοιάζουσι γλώσσαις φλογὸς ἀπολιθωθείσαις ἐν τῷ ἀναθρώσκειν ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης. Εἰσπλεύσαντες μικρὸν τινα κολπίσκον, ἐσκηνώσαμεν ὑπὸ τὴν σκέπην μεγίστων λίθων, οἵτινες ἐκυλίσθησαν μέχρι τοῦ παραλίου, ἀποσπασθέντες ἀπὸ τὰ ἀπότομα πλευρὰ τῶν κρημνῶν, καὶ ἔπειτα, θέλοντες ν' ἀναβῶμεν εἰς τὴν κορυφὴν, ἀνεβρίχθημεν λαβύρινθον βράχων συντετριμμένων. Μετ' ὀλίγον εἰσήλθομεν εἰς στενὴν καὶ βαθεῖαν σύριγγα, καὶ πρὸς τὰ δεξιὰ αὐτῆς παρεπορεύθημεν τὸ κρημνώδες χεῖλος κώνου, εἰς τὰ πλευρὰ μὲν τοῦ ὀποίου ἦσαν σεσωρευμένοι γιγαντιαῖοι βράχοι, εἰς τὸν πυθμένα δὲ ἐκοιμάτο μικρὰ λίμνη νεκρά. Ἀμφιβληστροειδεῖς τινες ἰτέαι, θρύα παντὸς εἴδους καὶ γένους, καὶ τὸ μνύσωτον, τὸ τρυφερὸν τοῦτο ἄνθος τῶν ἀναμνήσεων, ταῦτά εἰσι τὰ φυτὰ ἅτινα βλέπουσι τῆς ἡμέρας τὸ φῶς εἰς τὰς κατεψυγμένας ἐκεῖνας ἀκτὰς, ἐνθα ἡ λήθη ἐδρεύει. Ἐκεῖθεν δὲ, προσαναβάντες τὸν

(α) Τὸ Βόρειον ἀκρωτήριο κεῖται πρὸς Β, τῆς Λαπωνίας, ὑπὸ τὴν 25° ἀνατολικῆς μήκους καὶ τὴν 30° βορείου πλάτους.

χεῖμαρρον, ὅστις πληρεῖ τὴν λίμνην τοῦ πυθμένου, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν μικρὰν καὶ ἐπίπεδον κορυφὴν τῶν βράχων.

Λουσώδης ἄνεμος καταμαστίζει διηνεκῶς τὴν ἄξενον ταύτην χώραν, τὴν κρυπτομένην εἰς νέφη δμίχλης οὕτω πυκνῆς, ὥστε, οὐδὲν βλέπων καὶ φοβούμενος μὴ πλανηθεῖς πέσης εἰς τὰς γαινούσας βόγμας, αἵτινες σχίζουσι τὰς κορυφὰς ταύτας, ἀναγκάζουσι ν' ἀπέλθῃς.

Ἡ ἔρημος! ἡ ἔρημος εἰκονίζεται ἀπαισίαις χρώμασιν· ἀλλ' ὁ εἰς τὴν ἔρημον ταύτην μὴ ἔλθων, δὲν δύναται οὐδὲ ἰδεῖν καὶ νὰ συλλάβῃ τῆς φρίκης ἣν ἐμποιεῖ. Εἰς τὰς λυθικάς ἐρήμους θασανίζει ἡ δίψα, φλέγει ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὁ οὐρανὸς τοῦλάχιστον λάμπει ἐκεῖ, ἡ γῆ ἔχει χρῶμα· ἐκεῖ τοῦλάχιστον εὐρύηται ἐνιαχοῦ καὶ τις ὄσας, ἡ συνοδεία ἐρημοπλανῶν ὁδοιπόρων, ὑπάρχει που ἡ τοῦ Ἀραβος καλύβη, ἐνθα δύναται τις καὶ νὰ ζήσῃ καὶ ν' ἀναπνεύσῃ! ἀλλ' ἐδῶ, ἐδῶ τίποτε! πλὴν τοῦ ἀνέμου, τῶν λίθων, τῆς ὀμίχλης. Ἡ ζωὴ ἐνταῦθα δὲν ἔχει χώραν, ἐδιώχθη, καὶ ἐδῶ δυνάμεθα μάλιστα νὰ ἐννοήσωμεν τοῦ κόσμου τὸ πέρασ, τὴν ἀκατοικήτον γῆν. Ἀπέναντι τῆς αὐτῆς εἰκόνας ἡ ψυχὴ μελαγχολεῖ καὶ ναρκοῦται. Τὸ κατὰ τὸν ἐπίγειον ἡμῶν βίον ἐπιδιωκόμενον τέρμα ὁμοιάζει ἄρα γε τῷ τέρματι τούτῳ τῆς ἐπιγείου ἡμῶν ὁδοιπορίας;

(Κατὰ τὸ Γαλλικὸν τοῦ Κ. ΒΩΜΟΝ.)

Ἡ ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΕΤΡΟΥ.

Ἴδου πῶς πανηγυρίζεται εἰς Κορογκόνην, πόλιν τῆς Μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς, ἡ εορτὴ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου.

Γίνεται λιτανεῖα, καθ' ἣν περιφέρεται εἰς τὰς κυριωτέρας ὁδοὺς τὸ ἄγαλμα τοῦ Ἀποστόλου. Μετὰ δὲ τὴν περιήγησιν ταύτην, ἐνῶ πρόκειται νὰ εἰσβιθασθῇ εἰς τὴν ἐκκλησίαν, οἱ κάτοικοι τῶν ἐνοριῶν, ἱστάμενοι εἰς δύο σειρὰς κατὰ γραμμὴν, ρίπτουσι κατ' αὐτοῦ πέτρας ὡς βροχὴν! Ἐὰν ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναὸν ἔχων σῶαν τὴν κεφαλὴν, ἡ σωτηρία τῆς θεωρεῖται ὡς οἰωνὸς κάκιστος, προμηνύει σιτοδείαν, κτηνῶν θάνατον, καὶ ἄλλα τῶν αὐτῶν δυστυχήματα. Ἐὰν ὁμοῦς ἀποκεφαλίσθῃ, (καὶ ἡ περίστασις αὕτη δὲν εἶναι σπανία μετὰ τόσον λιθοβολισμόν), ὁ οἰωνὸς εἶναι ἄριστος· ἀλλ' ἐὰν, κατὰ θεῖαν οἰκονομίαν, ἀποσπασθῶσιν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς του οἱ ἰχθῦς τοὺς ὁποίους κρατεῖ, (ἐψητοὺς ἢ ὄχι, δὲν μᾶς τὸ λέγει ἡ ἱστορία), τότε δὴ τότε ἀγάλλεται καὶ σκιρτᾷ τὸ χριστεπώνυμον πλήρωμα, πιστεύον ὅτι τὸ ἔτος θέλει εἶσθαι εὐτυχές, καὶ καρποφόρον καὶ καταθύμιον εἰς πάντα.

Μετὰ τὴν κατατομίαν, συγκροτεῖται μάχη ἐκ τοῦ συστάδην μεταξὺ τῶν

κατοίκων τῶν δύο ἐνοριῶν τῆς πόλεως, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ τραυματίζονται ἐκατέρωθεν. Οἱ δὲ νικηταί, λαμβάνοντες ἐν θριάμβῳ τὴν κεφαλὴν τοῦ Ἁγίου, θέτουσιν αὐτὴν ἐπὶ μακρᾶς δοκοῦ, ἔχοντες ἀκλόνητον τὴν πεποίθησιν ὅτι θέλει διαφυλάξει τὴν ἐνορίαν τῶν ἀπὸ παντὸς ἀνιάρου συμβάματος.

Ἐφημέριός τις, θελήσας νὰ καταργήσῃ τὴν ἀσεβῆ ταύτην τελετὴν, παρήγγειλε τὸν ἀγαματοποιὸν νὰ μὴ ἐτοιμάσῃ τὴν νέαν κεφαλὴν κατὰ τὴν προσεχῆ ἑορτὴν, ἐπ' ἐλπίδι ὅτι, ἐὰν τὸ ἔτος ἐκεῖνο παρήρχετο χωρὶς νὰ χυθῆ τὸ αἷμα τοῦ Ἀποστόλου, ἤθελε παύσῃ ἡ γελοία ἐκείνη συνήθεια· ἀλλὰ, παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν, εἰδοποιήθη τὴν παραμονὴν τῆς ἑορτῆς ὅτι ἡ λιτανεὶα ἔμελλε νὰ τελεσθῆ καὶ ὅτι εἶχον ἐνδύσει μὲ τὰ ἄμφια τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ ἄγαλμα τῆς Θεοτόκου, ἔχον πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ τοῦ Ἀποστόλου, ἂν καὶ στερούμενον γενειάδος. Καὶ ἡ μὲν λιτανεὶα ἐγένετο κατὰ τὴν τάξιν, κατὰ δυστυχίαν ὅμως τῶν Κορογκονίων, ὁ θηλυκὸς Ἀπόστολος εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν φέρων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τῶν ὤμων. Ἐκτοτε τὸ ἄγαλμα τοῦτο ἐπωνομάσθη, ἡ *Παραγία τῶν Θανμάτων*.

Αἱ πολιαὶ σὺν νῶ γεραρώτεραι· αἱ γὰρ ἄτερ νοῦ
μᾶλλον τῶν πολλῶν εἰσὶν ὄνειδος ἐτῶν.

Αἱ τρίχες, ἦν σιγᾶς, εἰσὶ φρένες· ἦν δὲ λαλήσεως,
ὡς αἱ τῆς ἡβῆς, οὐ φρένες, ἀλλὰ τρίχες.

Εἰ τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν,
καὶ τράγος εὐπώγων εὐστοχός ἐστι Πλάτων.

Ἔσβεσε τὸν λύχον μῶρος, ψυλλῶν ὑπὸ πολλῶν
δακνόμενος, λέξας : οὐκέτι μὲ ὄλεπετε.

ΤΟΛΛΑ

ΙΤΑΛΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ

ὑπὸ τοῦ Γάλλου Ἐδμόνδου Ἀβούτ.

Μετάφρασις Κ. Σ.

(Συνέχεια ὄρα Φυλ. Θ'.)

Φθάσασα εἰς τὴν οἰκίαν, ἡ Τόλλα ἔσπευσε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της καὶ ἔγραψεν εἰς τὸν Λέλλον:

«Σὲ ζητῶ συγγνώμην, ὑπῆρξα σκληρὰ, δὲν ἤξευρα τί ἔλεγα· μὲ ἀγαπᾶς, δὲν ἀμφιβάλω, ἀφ' οὗ ζῶ· ἀλλὰ τὸ ψυχρὸν καὶ μειδιῶν ἠθὸς σου μ' ἐπάγωσε· τὸ πρόσωπόν σου ἦτον ὡς ἥλιος χειμῶνος. Ἔπρεπε νὰ ἐννοήσω ὅτι εἶχες τοὺς λόγους σου διὰ νὰ ἐμφανισθῆς τοιουτοτρόπως· δὲν τοὺς γνωρίζω, ἀλλ' εἶνε καλοὶ καὶ τοὺς ἐγκρίνω· ἀγαπᾶς κατὰ τὸν τρόπον σου, κ' ἐγὼ κατὰ τὸν ἰδικόν μου· ἄς μὴ ζητῶμεν τίς εἶνε ὁ καλλίτερος. Ἄς ἀγαπώμεθα.»

Ὁ Ἐμμανουὴλ εἶχε συμπαραλάβει τὸν μὲν Πίπον ἀπὸ δειλίαν, διὰ νὰ μὴ εὐρεθῆ μόνος μετὰ τοσοῦτον χρόνον ἐνώπιον τῆς οἰκογενείας Φεράλδης, τὸν δὲ Κύριον Ῥουκέτ ἀπὸ ἀνανδρίαν. Ὁ νέος τοῦ φίλος τῷ εἶχεν εἰπεῖ ὅτι ἐπεθύμει τὰ τὸν συνοδεύσῃ, αὐτὸς δὲ δὲν ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ ὄχι. Ἡ παρουσία τῶν δύο τούτων μαρτύρων, τοῦ ἐνὸς ἐπιβαλόντος ἑαυτὸν καὶ τοῦ ἄλλου ἐπιβληθέντος ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Λέλλου, τὸν ἠνάγκαζε νὰ κρύψῃ τὸν ἔρωτά του ὑπὸ διατυπώσεις ἀπλῆς φιλοφροσύνης.

Ἰδὼν τὴν συστολὴν του τόσοσ κακῶσ ἐρμηνευθεῖσαν, ἐλυπήθη μεγάλως, διῆλθε δυσαρέστωσ τὴν ἡμέραν ὄλην, κατεκλίθη ἐνωρίσ καὶ τὴν ἐπαύριον ἔγραψε διὰ μιᾶσ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

Ῥώμη, 6 Ὀκτωβρίου 1837.

Φιλτάτη μου Τόλλα!

» Ἐννοεῖσ βεβαίωσ μὲ πόσην ἡδονὴν σὲ ἐπανεῖδον καὶ μὲ πόσην θλίψιν σὲ ἀπεχωρίσθησ ἀλλ' ὅτι δὲν δύνασαι νὰ φαντασθῆσ εἶνε ὅτι ἔμεινα ἐμ-
θρόντητοσ ἐξ ὄλης τῆσ συνεντεύξεωσ ταύτησ. Θέλεισ νὰ μάθησ διατί; ἀμέσωσ σὲ τὸ λέγω, ἐλπίζωσ ὅτι θὰ ὠφεληθῆσ ἐκ τῶν φιλικῶν μου ἐλέγχων διὰ νὰ διορθωθῆσ εἰσ τὸ μέλλον.

« Πρὸ δύο περίπου μηνῶν ὠνειρευόμεθα τὴν εὐδαιμόνα ταύτην συνέντευξιν· πάντοτε ἐμποδίζετο καὶ τέλος κατωρθώθη μόλισ. Φθάνομεν, ἐλεπόμεθα καὶ ὁ πρῶτοσ σου λόγοσ ἦτοσ ἐπίπληξισ διὰ τὴν ἀδιαφορίαν μου. Μὲ λέγεισ ὅτι εἶμ' ἀνίκανοσ ν' ἀγαπήσω, ὅτι εἶμαι ψυχρότατοσ πρὸσ σὲ, ἐν ᾧ ἐγὼ ἐβασανίζό-
μην, ὁ θεὸσ ἤξεύρει πόσον, διότι ἦμην ἠναγκασμένος νὰ σὲ ὀμιλῶ ψυχρῶσ ἐν τῷ μέσω πόσον ὀφθαλμῶν, οὔτινεσ μᾶσ κατεσκόπευον. Ἥμην μανιώδησ διότι δὲν ἡδυνάμην νὰ σὲ εἶπω μὴδὲ λέξιν ἀπὸ τὰ τόσα πράγματα τὰ ὁποῖα εἶχον εἰσ τὰ χεῖλη. Ἀμφιβάλλεισ ἀν σ' ἀγαπῶ καὶ μὲ τὸ λέγεισ κατὰ πρόσωπον, ἐν ᾧ παραφρονῶ διὰ σὲ, ἐν ᾧ εἶσαι ὁ μόνοσ μου λογισμὸσ, ἐν ᾧ νομίζω ὅτι σὲ ἀγαπῶ ὅσον μὲ ἀγαπᾶσ, ἀν ὄχι περισσότερον, καὶ πρέπει νὰ σὲ ἀκούω νὰ λέγησ ὅτι δὲν σὲ ἀγαπῶ καὶ ὅτι εἶμαι κατὰψυχροσ! Ἥθελεσ νὰ κάμνω τὸν ἔρωτα ὡσ μαθητήσ, μὲ μεγάλουσ στεναγμοὺσ καὶ μορφασμοὺσ; ἀλλ' ὁ ἔρωσ οὗτοσ ἀρμόζει εἰσ μόνουσ τοὺσ εὐήθεισ, μὴ ἐλπίζησ νὰ τὸν εὐρῆσ εἰσ ἐμέ.

» Ἀγαπῶ, ἀλλ' ὅπωσ πρέπει τισ ν' ἀγαπᾶ, φυλάττων τὸν ἔρωτά μου εἰσ τὸ βάθοσ τῆσ καρδίασ καὶ μὴ δεικνύων αὐτὸν εἰμὴ εἰσ ἐκείνην ἣτισ εἶνε το ἀντικείμενόν του. Ὅταν μὲ γνωρίσησ καλῶσ, θὰ ἰδῆσ ὅτι αἱ ὑπόνοιαι σου ἦσαν ἀδικοι, καὶ δὲν θὰ μὲ κάμνησ πλέον τόσον πικράσ ἐπιπλήξεισ. Κ' ἐγὼ ἡδυνάμην νὰ ἔχω ὑπονοίασ, ἀν ἤθελα· ἀλλὰ γνωρίζω τὴν καρδίαν σου, ἐμ-
πιστεύομαι εἰσ σὲ, καὶ ζῶ ἡσυχοσ· διατί δὲν πράττεισ τὸ αὐτό; Ναί, φι-
τάτη μου Τόλλα, ἀν μὲ ἀγαπᾶσ, καθὼσ εἶμαι βέβαιοσ, μὴ μὲ κατηγορῆσ πλέον διὰ τὴν ψυχρότητά μου, καθότι μὲ θλίβεισ.

» Ἱερὰ ἐλευθερία, ποῦ εἶσαι; διατί δὲν ἦσο ἐν τῷ μέσω ἡμῶν; ἤθελα μεταξὺ ἄλλων ν' σ' ἐρωτήσω περὶ παραγράφου τινοσ μιᾶσ τῶν ἐπιστολῶν σου, ὅστισ ἔχει ἀνάγκην διασαφήσεωσ· ἀλλὰ τί ἡμπόρουσ νὰ κάμω; κατὰ πᾶσαν στιγμήν ἡ ὁ Κύριοσ Ῥουκέτ' ἡ ὁ Πίποσ ἔστρεφον τὰ ὄμματα πρὸσ ἡμᾶσ,

» Μὲ εἶπεσ, τὸ ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη, ὅτι δὲν ἠθέλησα νὰ ἔλθω ταχύτερον. Διατί καταθλίβεισ ἀνθρώπον κατατεθλιμμένον;

» Ἥθελον ὄχι μόνον νὰ ἔλθω πρὸσ σὲ, ἀλλὰ καὶ νὰ μένω πλησίον σου, νὰ ζῶ μετὰ σοῦ, χωρὶσ νὰ σὲ ἀφίνω μὴδὲ στιγμήν· ἀλλ' ἔχω τὴν ἀναγκαίαν εὐκαιρίαν, ἐν ᾧ εἶμαι ἠναγκασμένος νὰ μένω ὄλην τὴν ἡμέραν εἰσ τὴν οἰ-
κίαν πλησίον τοῦ πατρόσ μου; Εἶνε τυφλόσ, Τόλλα, καὶ ἐννοεῖσ πόσον αἰ-
φροντίδεσ μου τῷ εἶνε ἀναγκαῖαι. Δὲν ἔχω εἰσ τὴν ἐξουσίαν μου παρὰ μόνον τὸ δειλινόν· ἀν λοιπὸν ἐπινοήσησ μέσοσ τι ὥστε νὰ ὑπάγω εἰσ τὸ Ἀλβάνον καὶ νὰ ἐπανέρχωμαι ἐντὸσ τεσσάρων ὡρῶν, εἶμαι πρόθυμοσ νὰ ὠφεληθῶ ἐξ αὐτοῦ.

» Χθὲσ ἐπέστρεψα ὀλίγον ἀργά, ἀλλ' ὁ δυστυχῆσ πατήρ μου δὲν μὲ εἶπε τίποτε. Ἐπιτάχυνε λοιπὸν τὴν εἰσ τὴν Ῥώμην ἐπάνοδόν σου!

» Ἀπὸ χθὲσ μυριάκισ μὲ ἤλθεν εἰσ τὸν νοῦν ὅτι εἶχον νὰ σὲ εἶπῶ τοῦτο ἡ ἐκεῖνο. Ἀλλ' ὅταν συλλογίζομαι τοὺσ μάρτυρασ οὔτινεσ μᾶσ ἐπέβλεπον, ἀναγνωρίζω ὅτι εἶχον δίκαιον νὰ ἐπιφυλάξω ὄλα ταῦτα διὰ τὴν ἡμέραν τῆσ ἐπανόδου σου.

» Σὲ ζητῶ συγγνώμην διὰ τὴν μακρὰν ταύτην παραίνεσιν· γνωρίζεισ ὅτι ὀμιλεῖ ἡ καρδιά. Εἶθε αἱ νουθεσαὶ μου νὰ παραγάγωσι τὸ ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶ καὶ νὰ παύσησ τοῦ νὰ ἐπιβαρόνησ διὰ τῶν ἐλέγχων τὴν λύ-
πην τὴν ὁποῖαν αἰσθάνομαι ζῶν μακρὰν σου. Μὴ διστάζησ ποτέ περὶ τοῦ ἔρωτοσ τοῦ ἐγκαρδίου τοῦ ὑπεραγαπώντόσ σε καὶ πιστοῦ σου

Λέλλου.»

Ἡ ἐπιστολή αὐτὴ διῆλθεν, ὡσ καὶ ὄλαι αἱ ἄλλαι, ὑπὸ τοὺσ ὀφθαλ-
μοὺσ τῆσ οἰκογενείασ τῆσ Τόλλασ. Ἡ Κυρία Φεράλδη ἐγνωμοδότησε νὰ προ-
τείνωσι νέαν συνέντευξιν, ὁ δὲ Τότοσ εἶπεν ὅτι ἦτο προτιμότερον νὰ ἐπα-
νέλθωσιν εἰσ τὴν Ῥώμην—Δὲν ἐλπίζω τίποτε, εἶπεν, ἀπὸ τὰσ συνεντεύξεισ αἰτινεσ θέλουσ ἔχει ὡσ μάρτυρα τὸν Κ. Ῥουκέτ' ν' ἀφήσωμεν δὲ τὸν Ἐμ-
μανουὴλ εἰσ τὰσ χεῖρασ τοῦ ἐπιδεξίου ἀνθρώπου, ὅστισ κατάρθωσε τόσον ἐπιτηδείωσ νὰ ματαιώση τὸν γάμον τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦτο εἶνε ἀφροσύνη τὴν ὁποῖαν δὲν σᾶσ συμβουλεύω. Παρατηρήσατε τὴν μορφήν τοῦ ἀγαθοῦ ἐκεί-
νου κληρικοῦ;

—Δὲν τὸν ἐστοχάσθησ, εἶπεν ἡ Τόλλα.

—Ἐχει εὐάρεστον ἀσχημίαν, εἶπεν ἡ Κόμησσα.

—Τὰ χεῖλη λεπτά, εἶπεν ὁ Κόμησ.

—Καὶ τὸ ὄμμα βάσκανον, προσέθηκεν ὁ Τότοσ. Ἄν σὲν ἀπατῶμαι, ὁ ἀξιόλογοσ οὗτοσ ἀνθρώποσ, ὁ στενὸσ οὗτοσ φίλοσ τοῦ γέροντοσ συνταγματάρ-
χου Κορομήλα, ἤρχισεσ ἐναντίον μασ μικρὰν τινα ἐκστρατείαν· δυνάμεθα βεβαίωσ ν' ἀποκρούσωμεν τὰσ προσβολὰσ του, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὄρω ὅτι θέλομεν

μεταβῆ ἀνυπερθέτως εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης. Ἄν μὲ ἀκούετε, θ' ἀναχωρήσωμεν αὖριον. Ἡ χολέρα δὲν εἶνε πλέον ἐπίφοβος τὸ φθινόπωρον ἐγγίζει εἰς τὸ τέλος του· ἀνάπτομεν πῦρ. Τίποτε δὲν μᾶς κρατεῖ πλέον εἰς τὴν Λαρκικίαν, καὶ τὰ πάντα μᾶς ἀνακαλοῦν εἰς τὴν Ῥώμην.

— Ἐχει δίκαιον, εἶπεν ὁ Κόμης.

— Τί εὐτυχία! εἶπεν ἡ Τόλλα. Θὰ τὸν ἰδῶ αὖριον!

— Θέλομεν συμπαραλάβει τὸν Μένικον. Ἐμαθον ὅτι ὁ θυρωρός μας Τοβίας μεθύει καὶ κτυπᾷ τὴν γυναῖκα του, ὅθεν ὁ Μένικος θέλει τὸν ἀντικαταστήσει.

— Χαίρω! ἀνέκραξεν ὁ Τότος, ὁ Μένικος δὲν εἶναι ἀπλοῦς ὑπηρέτης, εἶνε φίλος νοήμων καὶ ἀφοσιωμένος.

Ἐν ᾧ ἐλάλουν οὕτω περὶ τοῦ Μένικου, θορυβῶδεις κραυγαὶ ἠκούσθησαν αἰφνηδῶς καὶ μία τῶν θεραπαινίδων εἰσῆλθεν ἔντρομος καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ὁ ἵππος τοῦ Μένικου ἐπέστρεψε μόνος, δρομαῖος, μὲ τὸν χαλινὸν ἐπὶ τοῦ τραχήλου. Ἡ εἰδησις αὕτη κατετάραξεν ὅλους, διότι ἐγνώριζον ὅτι ὁ Μένικος, ἱππεὺς ἐπιδειξιώτατος, δὲν ἠδύνατο νὰ πέσῃ χωρὶς αἰτίαν καὶ ἐφοβήθησαν μὴ τῷ συνέβῃ δυστύχημά τι. Ὁ Τότος ἐξῆλθε δρομαῖος μεθ' ὅλων τῶν ὑπηρετῶν· ἀλλὰ μόλις ἔκαμαν εἴκοσι βήματα καὶ ἀπήντησαν χωρικούς τινες βαστάζοντας ἐπὶ φορείου τὸ σῶμα τοῦ Δομενίκου, τοῦ ὁποῖου ἡ κεφαλὴ εἶχε διαπερασθῆ ὑπὸ σφαίρας, διελθούσης ἀπὸ τοῦ ἐνὸς εἰς τὸν ἄλλον κρόταρον.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ κουρεὺς, ὅστις ἀπεφάνθη ὅτι δὲν ἐχρειάζετο πλέον διὰ τὸν ἀσθενῆ τίποτ' ἄλλο παρὰ καλὸν ἐλάτινον κιβώτιον· ὁ ἐγκέφαλός του ἦτο διαπερασμένος καθ' ὅλην του τὴν ἔκτασιν καὶ ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἤθελε κρυώσῃ. Πτωχὲ Μένικε! ἐπρόσθεσε μὲ ἦθος εὐθυμον· ἀλλὰ τί νὰ κάμω; δὲν εἶμαι Θεός.

Τὸ σῶμα ἀπετέθη εἰς ἓν τῶν δωματίων τῆς πρώτης ὁροφῆς, ὁ δὲ Τότος καὶ ἡ Τόλλα ἠθέλησαν νὰ διέλθωσιν τὴν νύκτα πλησίον του προσευχόμενοι μετὰ τοῦ ἐφημερίου τῆς ἐνορίας.

— Ἀπωλέσαμεν τὸν ἀγαθὸν τῆς οἰκίας δαίμονα εἶπεν ἡ Τόλλα· εἰς τὸ ἐξῆς περιμένω τὰ πάντα. Ὁ Λέλλος δὲν μὲ ἀγαπᾷ πλέον.

Περὶ τὴν τετάρτην ὥραν τῆς πρωίας, ὁ τραυματίας δὲν εἶχεν ἀναλάβει τὰς αἰσθήσεις του, ὁ σφυγμός του ὅμως ἐκτύπα ἀκόμη. Ἡ Τόλλα ὠχρὰ, λυσίκομος καὶ γονυπετὴς πρὸ τοῦ κραββάτου τοῦ Μένικου, ὁμοίαζε τὰ εἰδῶλα τῆς πρόσευχῆς, τὰ ὁποῖα ὁ γλύπτης παρέστησε πρηνῆ πρὸ τῶν τάφων τῶν βασιλέων· ὁ ἀδελφός της εἶχε κλείσει τοὺς ὀφθαλμούς, αὐτὴ δὲ ἔπεσεν εἰς εἰδός τι νερκώσεως. Δὲν ἤκουσε τὸν κρότον ὀχλήματός τινος σταθέντος

ἔμπροσθεν τῆς θύρας, ὠρθώθη δὲ διὰ μιᾶς ἐπὶ τῶν ποδῶν της, ὅταν εἶδεν ἐξαίφνης εἰσελθόντα τὸν ἱατρὸν Ἐλυ.

Ὁ Κόμης καὶ ἡ Κόμησα ἔφθασαν μετὰ τινος στιγμᾶς· ὁ δὲ ἱατρός, παρατηρήσας ὅτι ἡ σφαῖρα δὲν εἶχεν ἐγγίσει τὸν μυελόν, εἶπεν ὅτι ἡ κατάστασις τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ τοι ἐπικίνδυνος, δὲν ἦτον ὅμως ἀπελπιστικὴ καὶ περιποιήθη καὶ ἐπέδεσε τὴν πληγὴν. Ὁ Μένικος συνῆλθε μετ' ὀλίγον καὶ ἔστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Τόλλα καὶ ἔπειτα πρὸς τὸν ἐφημερίον.

Ὁ ἱατρός καὶ ὁ Κόμης ἠθέλησαν νὰ λάβωσι πληροφορίας παρὰ τοῦ Μένικου ὡς πρὸς τὸ δυστυχὲς τοῦτο συμβᾶν καὶ νὰ μάθωσι τίς εἶχε πυροβολήσει κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὅλαι τῶν αἰ προσπάθειαι ὑπῆρξαν μάταιαι, καθότι ὁ Μένικος ἠρνήθη ἐπιμόνως ὅτι εἶχε τραυματισθῆ ὑπ' ἄλλου τινος καὶ διῆσχυρίζετο ὅτι ἔπεσε καὶ ἐπληγώθη μόνος. Ἐκ τῶν λόγων τούτων ὁ ἱατρός ἐνόησεν ὅτι ὁ νοῦς τοῦ Μένικου δὲν εἶχε διαταραχθῆ ποσῶς καὶ ὅτι ἡ ζωὴ του δὲν ἐκινδύνευε. Τότε ὁ Τότος παρεκάλεσε τὸν ἱατρὸν νὰ πέμψῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ ἕκανένα ἐκ τῶν μαθητῶν του: «Ἐγὼ θὰ μείνω μετὰ τοῦ νέου ἱατροῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ Δομενίκου, προσέθεσεν ὁ Τότος, μέχρι τῆς ἀναβρώσεώς του· ὁ δὲ πατήρ μου, ἡ μήτηρ μου καὶ ἡ ἀδελφὴ μου θ' ἀναχωρήσουν τὸ πρῶτ' μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν Ῥώμην.»

Πρῶτον ἤδη ἡ Τόλλα ἀνεχώρει ἀπὸ τὴν ἐξοχὴν ἄλυπος· ἐμεμφιμοίρει διὰ τὴν ἐραδύτητα τῶν ἵππων, καὶ ἦτον ἀνυπόμονος νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Ῥώμην. Ἄμα διέκρινε μακρόθεν τὸν θόλον τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐχειροκρότησεν μὲ παραφορὰν παιδικῆς χαρᾶς, ἥτις ἔκαμε τὸν ἱατρὸν νὰ μειδιάσῃ.

Ἐν τούτοις, ἂν ἦτον εἰς κατάστασιν ν' ἀναλύσῃ τὰ αἰσθήματά της καὶ νὰ ἐξετάσῃ τὴν καρδίαν της, ἤθελε ἀναγνωρίσει ὅτι ἡ εὐτυχία της ἦτον ἦττον ἀμιγῆς λύπης καὶ ἦττον ἡσυχος ἢ χαρὰ της ἢ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναχωρήσεώς της εἰς Λαρκικίαν. Τὸν Αὐγουστον ἐφοβεῖτο μόνον διὰ τὴν ζωὴν τοῦ Λέλλου καὶ ὁ φόβος οὗτος ἐμετριάζετο διὰ τῆς ἐντελοῦς πεποιθήσεώς της εἰς τὴν θείαν ἀγαθότητα· ἤθελε νομίσει ὅτι ἀδικεῖ τὴν θείαν πρόνοιαν, ἂν ὑπέθετεν ὅτι ὁ ἐραστής της ἠδύνατο ν' ἀποθάνῃ ἐκ τῆς ἐπιδημίας. Ἄλλ' ἡ δυστυχὴς ἐκείνη συνέντευξις, ἡ κατηναγκασμένη συμπεριφορὰ τοῦ Λέλλου, ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου Ρουκέτ, ἡ τελευταία ἐπιστολὴ τὴν ὁποῖαν ἔλαβε, αἱ σκέψεις τὰς ὁποίας τὸ παράδοξον τοῦτο γράμμα ἐνέπνευσαν εἰς τὸν Κόμητα καὶ εἰς τὸν Τότον, τέλος ἡ μυστηριώδης δολοφονία τοῦ ταπεινοτέρου καὶ τοῦ μᾶλλον ἀφωσιωμένου τῶν φίλων της, ὅλα τὰ περιστατικὰ ταῦτα ἐπισωρευόμενα ἐνέβαλλον εἰς τὴν ψυχὴν της κρυφίαν ταραχὴν, τὴν ὁποῖαν ματαιῶς ἐζήτει ν' ἀπομακρύνῃ. Ἐμάντευεν ὅτι δὲν εἶχε πλέον νὰ φοβῆται κανὲν ἐκ τῶν αἰφνηδίων ἐκείνων δυστυχημάτων τὰ ὁποῖα προέρχονται κατ' εὐθεῖαν ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀόρατόν τι κτύπημα ἐξ ἐκείνων

τὰ ὁποῖα διευθύνει τὸ μῖσος ἢ ἡ φιλοδοξία τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ὅμως ἡ ἰδέα ὅτι ἐμελλε νὰ ματαιώσῃ σκευωρίας, νὰ νικήσῃ ἀντιστάσεις, νὰ ὑπερβῇ κωλύματα, ἐνὶ λόγῳ νὰ ὑποστῇ πόλεμον, δὲν τὴν ἐτρόμαξε· καθότι εἶχε μάθει ἐκ νεότητος νὰ ὑπερπηδᾷ φραγμούς καὶ νὰ μὴ φοβῆται μηδὲ κόπον, μηδὲ κίνδυνον. Ἡ ἀρρένωτος αὕτη ἀνατροφή εἶχεν ἐνισχύσει τὸν χαρακτήρα της·—Νὰ ἰδῶμεν, ἔλεγε καθ' ἑαυτήν, ἐὰν ὁ θεμιτὸς ἔρωσ δὲν θὰ ἦνε ἀρκετὰ ἰσχυρὸς μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ, ὥστε νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ μίσους καὶ τῆς ῥαδιουργίας.

Ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ῥώμην, ἡ Κόμησσα ἀνεγνώρισε τὸν Κύριον Ῥουκέτ καταβαίνοντα ἐκ τοῦ ὄχηματός· ἐμπροσθεν τοῦ μουσείου τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Λατράνου. Ἐδειξεν αὐτὸν εἰς τὸν ἰατρὸν Ἐλυ.

—Ὁ Κύριος Ῥουκέτ! εἶπεν ὁ ἰατρός.

—Τὸν γνωρίζετε;

—Εἶνε εἰς τῶν ἀρρώστων μου, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶνε ὑγιέστερος παρ' ἐμέ, δὲν ἐλεπούμεθα συχνά.

—Τί λέγουν περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πόλιν;

—Λέγουν ὅτι εἶνε ἐντιμὸς καὶ εὐφυῆς ἄνθρωπος, ὅστις δύναται κατόπιν, θεοῦ θέλοντος, νὰ γίνῃ καὶ ἅγιος ἄνθρωπος.

—Αὐτὰ μόνον λέγονται.

—Αὐτὰ, ἀπεκρίθη μετὰ προφυλάξεως ὁ ἰατρός.

—Τότε, φίλτατε ἰατρέ, εἰπέτε με τί φρονοῦσι, καθότι εἰς τὴν Ῥώμην ὑπὲρ πᾶν ἄλλο μέρος τὰ λεγόμενα διαφέρουσι ἐνδομύχων κρίσεων.

—Φρονοῦσιν ὅτι ἡ αἰδεσιμότης του δὲν εἶνε μηδὲ νέος, μηδὲ γέρον, μηδ' εὐμορφος, μηδ' ἄσχημος, μηδὲ ξανθός, μηδὲ μελαγχροινός, μηδὲ ὑψηλός, μηδὲ βραχύς, μηδ' ἱερεὺς, μηδὲ λαϊκός, μηδὲ τίμιος, μηδ' ἀπατεῶν, μηδὲ . . . Ἀλλὰ διατὶ μὲ ἀναγκάζετε νὰ ἐκτίθεμαι;

—Ἐξἠκολούθησθε, φίλε μου, εἶπε ζωηρῶς ἡ Τόλλα. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος, τὸν ὁποῖον εἶδον πρὸ τριῶν ἡμερῶν κατὰ πρῶτον, παρενέβη εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου ἵνα μὲ χρησιμεύσῃ ἢ ἵνα μὲ καταστρέψῃ. Εἰπέτε με, ἂν τὸν γνωρίζετε, τί πρέπει νὰ φοβῶμαι ἢ νὰ ἐλπίζω;

—Τὰ πάντα, ἀγαπητή μου, καθ' ὅσον θέλει εἶσθαι οὗτος ὑπὲρ ὑμῶν ἢ καθ' ὑμῶν. Ἐξεύρετέ ὅτι ἔχω τὴν κακὴν ἔξιν νὰ κρίνω τοὺς ἀνθρώπους ἐκ τῆς φυσιογνωμίας· ὁ αἰδεσιμώτατος οὗτος ἔχει μίαν τῶν ἐκφραστικωτάτων μορφῶν ὅσας ποτε μ' ἔτυχε νὰ παρατηρήσω, κεφαλὴν ἀληθῶς ἀξιοσπούδατον. Τὸ μέτωπον ὑψηλὸν καὶ πλατὺ, τὸ κρανίον εὐρύχωρον, τὸν ἐγκέφαλον ἀνεπτυγμένον, τοὺς ὀφθαλμούς μικροὺς, στρογγύλους καὶ βαθεῖς, τὰς κόρας ὀξείας καὶ διαφανοῦς γλαυκότητος, ὡς αἱ τῶν θηρίων, τοὺς ῥόθωνας δισσταλμένους, ταχυκινήτους καὶ ἀσπικίροντας, ἁλάνθαστον τεκμήριον φλο-

γερῶν παθῶν καὶ ἰσχυρῶν ὀρέξεων, χεῖλη λεπτά, ἂν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχει χεῖλη, ὀδόντας παμφάγους, πώγωνα βραχὺ, συμπαγῆ, πολύσαρκον καὶ βαθεῖς κεκοιλωμένον διὰ λακκιδίου, τὸ μέτωπον ῥυτιδωτὸν, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν ἐρυθρόστικτα καὶ εὐρὴ πλέγμα φλεβῶν ἀναπτυσσόμενον εἰς ἕκαστον κρόταφον. Ὅταν βλέπω τὸ πρόσωπον τοῦτο τὸ ὑποσκαφέν, βασιανισθὲν καὶ διασχισθὲν ὑπὸ ἐνδομύχου πυρός, φαντάζομαι τὸν κρατῆρα τῆς Νεαπόλεως, ὁσφραίνομαι ἠφαίπτερον ἡμίσεστον καὶ, ὁ θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ, νομίζω ὅτι βλέπω καπνὸν ἐξερχόμενον ἐκ τῶν ῥυτιδῶν τοῦ μετώπου του.

—Εὐγε ἰατρέ! διέκοψεν ὁ Κόμης. Ὅταν σᾶς ἀκούῃ τις φαντάζεται ὅτι ἡ Α. Μ. ὁ Καρδινάλιος—Τοποτηρητῆς ἔχει ἰδιαίτερον γραμματεῖα ἐλθόντα κατ' εὐθεῖαν ἐκ τοῦ ἄδου.

—Δὲν ἐξεύρω ἂν ἔρχετ' ἐκεῖθεν, ἀλλὰ σᾶς ἐγγυῶμαι ὅτι ἐκεῖ ὑπάγει. Ὁ Κ. Ῥουκέτ εἶνε ἄνθρωπος ἰσχυρὸς κατὰ τὸ σῶμα καὶ τὸν νοῦν, ὅστις, διὰ τὴν δυστυχίαν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἄλλων, ἐγεννήθη εἰς φάτνην τινα κωμοπόλεως ἢ εἰς ἀνώγειον τῶν Παρισίων μὲ ὀρέξεις ἡγεμονικὰς. Ποτὲ δὲν ἔλειψαν ἀπὸ τὸν κόσμον οἱ εὐτολμοὶ ἐκεῖνοι ἄνθρωποι, τοὺς ὁποίους ἡ μοῖρα ῥίπτει εἰς τὸν κόσμον ἀπόρους, ἀγενεῖς καὶ χωρὶς ἄλλο ἐνεργείας ὄργανον παρὰ τὸν νοῦν καὶ τὴν θέλησιν αὐτῶν. Καθίστανται οὗτοι, κατὰ τὰς περιστάσεις, ἐπιφανεῖς ἢ ἀποτρόπαιοι· γίνονται ὀλέθριοι ἢ ὠφελιμώτατοι, ἀλλὰ δὲν ἀποθνήσκουσι χωρὶς νὰ πράξωσι τίποτε. Εἴτε ληστεύωσι τοὺς διαβάτας ὡς ὁ Καρτούς (Cartouche), εἴτε γυμνῶσι τοὺς λαοὺς ὡς ὁ Λάβ, εἴτε ἀνατρέπωσι τοὺς θρόνους ὡς ὁ Μαρὰτ, εἴτε συνιστῶσι δυναστείας, ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους στενὴν οἰκειότητα καὶ ἀνήκουσιν ὅλοι εἰς τὴν μεγάλην τῶν τυχοδιωκτῶν οἰκογένειαν. Ὁ Ῥουκέτ εἶνε εἰς τῶν δευτερογενῶν τῆς οἰκίας· κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν μικρῶν πολέμων τοῦ μεσαιῶνος, ἤθελε διοικεῖ κανὸν σῶμα ἀρματολῶν ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΑ'. ἤθελε λάβῃ καταδρομικὰ διπλώματα καὶ διευθύνῃ πειρατικὸν πλοῖον· κατὰ τὸν ἐφεξῆς αἰῶνα ἤθελεν ἐφεύρῃ μεταλλεῖα τινα τοῦ Μισισσίπου ἢ γενῆ τραπεζίτης παικτηρίου· ἐπὶ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας ἤθελεν εἶσθαι ὁ ῥήτωρ τῆς τριόδου του καὶ ὁ πρόεδρος τοῦ τμήματός του. Κατὰ τὸ 1837, βαρυνθεὶς νὰ ζῆ εἰς χώραν ὅπου ἡ εἰρήνη, ὁ νόμος, τὸ πεζικὸν καὶ ἡ χωροφυλακὴ ἔκλεισαν διὰ παντὸς τὴν περίοδον τῶν τολμημάτων, ἦλθεν εἰς τὴν Ῥώμην καὶ ἀποβλέπει εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, τὰ μόνον προσιτὰ εἰς ἄνθρωπον εὐφυῆ, ἀλλ' ἀγενῆ καὶ ἄπορον. Ἐκλέγει ἐν τῇ ἐσρᾷ συνόδῳ τοὺς δύο ἀνθρώπους οἵτινες ἔχουσι πλειοτέρας πιθανότητος ν' ἀναβῶσιν εἰς τὸν Παπικὸν θρόνον· γίνεται γραμματεὺς τοῦ Καρδινάλιου Τοποτηρητοῦ καὶ εἰσδύει εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Καρδινάλιου Κορομήλα Μακράν τοῦ νὰ παραιτηθῇ τῶν ἡδονῶν τοῦ κοσμικοῦ βίου, φέρει τὸ ἐκκλη-

σιαστικὸν σχῆμα καὶ τὸν τίτλον δεσπότη, καὶ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φορῇ ὑόχρα καλτρία, ἔτοιμος ὦν νὰ δεχθῇ τὴν χειροτονίαν ἅμα χηρεύσῃ ἐπίσκοπὴ τις, ἢ νὰ ῥίψῃ εἰς τὰς ἀκάνθας τὸν λεβιτικὸν χιτῶνα ἅμα εὕρῃ πλουσίαν νύμφην. Ἐπιδέξιός πρὸς πάντα, τὰ πάντα ταλμῶν, ἐνδίδων εἰς τὰς περιστάσεις ἑωσοῦ δυνηθῆ νὰ κυθυποτάξῃ αὐτάς, δεσπόζων τὰ πάθη αὐτοῦ ἑωσοῦ γίνῃ ἀρκετὰ πλούσιος ὥστε νὰ τὰ θεραπεύῃ, ἀπέκτησεν ἤδη τοσαύτην θαρύτητα ὥστε οὐδὲν δι' αὐτὸν ἀδύνατον, μηδ' αὐτῇ ἢ ἀγαθοεργία. Ἄν συμφέρον τι ἐγγίζον ἢ μεμακρυσμένον παρακινή αὐτὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐδαιμονίαν σας, ἐλπίζετε εἰς τὴν σύμπραξίν του καὶ θὰ εὐδαιμονήσετε· ἀλλ' ἂν ἐφαντάζετο νὰ στοιχηματίσῃ ὅτι ἐντὸς τοῦ ἔτους θ' ἀποθάνω, μὰ τὴν ἀλήθειαν! ἤθελον σπεύσῃ νὰ κάμω ἀμέσως τὴν διαθήκην μου. Ὅλα ταῦτα ἄς μείνωσι μεταξύ μας! προσέθηκεν ὁ ἀγαθὸς ἰατρός θέτων τὸν δέικτην ἐπὶ τῶν χειλέων του. Ἀλλὰ δὲν θὰ μάθω, ἐγὼ ὅστις ἤνοιξα εἰς τὴν ὠραίαν ταύτην κόρην τὰς πύλας τῆς ζωῆς, ποῖον κίνδυνον φοβεῖται καὶ ποῖαν εὐτυχίαν ἐλπίζει;

Ἡ Κόμησσα τῷ διηγῆθη δι' ὀλίγων λέξεων τὴν ἱστορίαν τῶν ἐρώτων τῆς Τόλλας.

— Δὲν βλέπω ἀναφερόμενον τὸν Κ. Ῥουκέτ, εἶπεν ὁ ἰατρός.

— Ἡ μήτηρ μου ἐλησμόνησε νὰ σᾶς εἶπῃ ὅτι κατὰ τὴν μόνην ἐπίσκεψιν τὴν ὁποίαν ὁ Λέλλος μᾶς ἔκαμεν εἰς τὴν ἐξοχὴν, συνωδεύετο ὑπὸ τοῦ Κυρίου Ῥουκέτ.

— Ὡ ἀνάθεμά τον! αὐτὸς ὁ Ῥουκέτ διέλυσε τὸν γάμον τοῦ πρωτοτόκου Κορομήλα μὲ μίαν Βενετίδα.

— Τὸ γνωρίζομεν.

— Καὶ διὰ ποῖον συμφέρον ἐπραξέ τοῦτο; Διὰ νὰ εὐαρεστήσῃ τὸν πρίγκηπα καὶ τὸν Καρδινάλιον, καθότι ὁ ἱππότης εἶνε ὄλωσ ἀσήμαντος. Ἀλλ' ὁ Πρίγκηψ καὶ ὁ Καρδινάλιος ἀπέρχονται προσεχῶς νὰ ἐνταμώσωσι τοὺς προγόνους των, δὲν τοῖς δίδω μηδ' ἐξ μῆνας ζωῆς καὶ ὁ Ῥουκέτ πλησιάζει νὰ στερηθῇ τοῦ ἐνὸς τῶν δύο παπῶν του. Λοιπὸν, μικρὲ μου ἄγγελε, ἢ ὑπόθεσις σου δὲν μὲ φαίνεται νὰ κινδυνεύῃ. Ὅταν οἱ δύο γέροντες Κορομηλαῖοι δὲν θὰ ὑπάρχασιν πλέον, ὁ Ῥουκέτ δὲν θὰ ἔχῃ πλέον κανένα λόγον ν' ἀντιπράξῃ εἰς τὸν γάμον σου. Ἐξ μόνον μῆνας ὑπόμεινε προσέχουσα καὶ παρακίνησε τὸν ὠραίον Λέλλον νὰ κρύψῃ τὸ πῦρ του χωρὶς νὰ τὸ σέσῃ.

[Ἔπεται].